

# KASVATUS MAAILMANKANSALAISUUTEEN

Aiheet ja oppimistavoitteet



Alkuperäinen julkaisu:

Global Citizenship Education – topics and learning objectives

Julkaissut vuonna 2015 Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö, 7, place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France

© UNESCO 2015

ISBN 978-92-3-100102-4

Tämä julkaisu on saatavana Open Access -muodossa Attribution-ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-SA 3.0 IGO) -lisenssillä (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>). Käyttämällä tämän julkaisun sisältöä käyttäjät hyväksyvät Unescon Open Access -tietokannan käyttöehdot (<http://www.unesco.org/open-access/terms-use-ccbysa-en>).

Tässä julkaisussa käytetyt nimitykset ja materiaalin esittäminen eivät tarkoita, että UNESCO ilmaisee minkäänlaista mielipidettä minkään maan, kaupungin, paikkakunnan tai alueen tai sen viranomaisten oikeudellisesta asemasta tai tällaisten alueiden rajoista.

Tässä julkaisussa esitetyt ajatukset ja mielipiteet ovat kirjoittajien omia; ne eivät välttämättä ole Unescon näkemysten mukaisia eivätkä sido järjestöä.

Lisätietoja on saatavilla osoitteesta [gced@unesco.org](mailto:gced@unesco.org).  
or visit: <http://www.unesco.org/new/en/global-citizenship-education>

© Opetushallitus

Oppaat ja käsikirjat 2021:5

ISBN 978-952-13-6778-6 (pdf)

ISSN-L 1798-8950

ISSN 1798-8969 (pdf)

Käännös: Lingsoft Language Services Oy

Taitto: Grano Oy

[www.oph.fi](http://www.oph.fi)

# SISÄLTÖ

<b>ESIPUHE</b> .....	<b>5</b>
<b>KIITOKSET</b> .....	<b>6</b>
<b>LUETTELO KIRJAINLYHENTEISTÄ</b> .....	<b>7</b>
<b>1 JOHDANTO</b> .....	<b>8</b>
1.1 Mitä on kasvatus maailmankansalaisuuteen? .....	8
1.2 Miten tämä ohje on laadittu?.....	10
1.3 Kenelle tämä ohje on tarkoitettu, ja kuinka sitä voidaan käyttää? .....	11
<b>2 OHJE – MAAILMANKANSALAIUUTEEN KASVATTAMISEN OPPIMISSISÄLLÖT</b> .....	<b>13</b>
2.1 Aihealueet .....	13
2.2 Tulokset .....	14
2.3 Ominaisuudet.....	15
2.4 Aiheet .....	17
2.5 Tavoitteet .....	17
2.6 Avainsanat .....	18
2.7 Ohjausmatriisi .....	18
<b>3 MAAILMANKANSALAIUUTEEN KASVATTAMISEN TOTEUTTAMINEN</b> .....	<b>33</b>
3.1 Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen integroiminen koulutusjärjestelmiin.....	33
3.2 Koulutuksen toteuttaminen luokkahuoneessa .....	38
3.3 Oppimistulosten arviointi .....	43
<b>LIITTEET</b> .....	<b>46</b>
Liite 1: Valikoidut verkkoharjoitukset ja -resurssit.....	46
Liite 2: Lähdeluettelo .....	50
Liite 3: Luettelo kenttätestausvaiheeseen osallistujista .....	54

## LUETTELO TAULUKOISTA

<b>Taulukko A: Yleistason ohje.....</b>	<b>18</b>
<b>Taulukko B: Aiheet ja yksityiskohtaiset oppimistavoitteet.....</b>	<b>19</b>
B.1 Aihe: Paikalliset, kansalliset ja globaalit systeemit ja rakenteet .....	21
B.2 Aihe: Yhteisöjen vuorovaikutukseen ja yhteyksiin vaikuttavat kysymykset paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla.....	22
B.3 Aihe: Taustalla olevat olettamukset ja vallan dynamiikat.....	23
B.4 Aihe: Identiteetin eri tasot .....	24
B.5 Aihe: Erilaiset yhteisöt, joihin ihmiset kuuluvat, ja niiden tavat olla yhteydessä toisiinsa.....	25
B.6 Aihe: Erilaisuus ja moninaisuuden kunnioittaminen.....	26
B.7 Aihe: Vaikuttaminen yksin ja yhdessä.....	27
B.7 Aihe: Vaikuttaminen yksin ja yhdessä.....	28
B.8 Aihe: Eettisesti vastuullinen toiminta .....	29
B.9 Aihe: Osallistuminen ja vaikuttaminen .....	30
<b>Taulukko C: Avainsanat .....</b>	<b>31</b>

## LUETTELO KENTISTÄ

Kenttä 1: Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen keskeiset käsitteelliset ulottuvuudet.....	10
Kenttä 2: Pedagogisen ohjeen käyttäminen maatasolla .....	12
Kenttä 3: Keskeiset oppimistulokset.....	14
Kenttä 4: Oppijan keskeiset ominaisuudet .....	14
Kenttä 5: Aiheet.....	16

# ESIPUHE

Unesco on edistänyt maailmankansalaisuuteen kasvattamista vuonna 2012 käynnistetyt Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin Global Education First Initiative -aloitteen (GEFI) myötä, jonka ansiosta maailmankansalaisuuden vaalimisesta tuli yksi sen kolmesta koulutusprioriteetista.

Tämä julkaisu, *Kasvatus maailmankansalaisuuteen: Aiheet ja oppimistavoitteet*, on Unescon ensimmäinen maailmankansalaisuuteen kasvattamista käsittelevä pedagoginen ohje. Se on tulosta laajasta tutkimus- ja konsultaatioprosessista, johon kuuluu asiantuntijoita eri puolilta maailmaa. Tämä ohje perustuu Unescon julkaisuun *Global Citizenship Education: Preparing learners for the challenges of the 21st century* sekä Unescon kolmen keskeisen maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liittyvän tapahtuman tuloksiin: näitä tapahtumia ovat maailmankansalaisuuteen kasvattamista koskeva tekninen kuuleminen (Technical Consultation on Global Citizenship Education, syyskuu 2013), sekä ensimmäinen ja toinen Unescon maailmankansalaisuuteen kasvattamista käsittelevä Global Citizenship Education -foorumi, jotka järjestettiin joulukuussa 2013 ja tammikuussa 2015. Ennen ohjeen valmistumista koulutuksen sidosryhmät testasivat sitä kenttätutkimuksissa niihin valituissa maissa eri alueilla, jotta ohjeen tarkoituksenmukaisuus eri maantieteellisissä ja sosiokulttuurisissa yhteyksissä voitaisiin varmistaa.

Unesco on tehnyt perustavanlaatuista työtä maailmankansalaisuuteen kasvattamisen käsitteellisten perusteiden selventämiseksi sekä siihen liittyviä käytäntöjä ja linjauksia koskevien ja ohjelmallisten ohjeiden laatimiseksi. Tämä asiakirja on luotu tuon työn pohjalta vastamaan jäsenvaltioiden tarpeisiin saada yleistason ohjeistusta maailmankansalaisuuteen kasvattamisen integroimisesta erilaisiin koulutusjärjestelmiin. Ohjeessa esitetään ehdotuksia, joiden pohjalta maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liittyvät käsitteet voidaan muuttaa käytännöllisiksi ja ikätasoisiksi aiheiksi ja oppimistavoitteiksi tavalla, joka mahdollistaa niiden mukauttamisen paikallisiin olosuhteisiin. Se on tarkoitettu resurssiksi opettajille, opetussuunnitelmien kehittäjille, kouluttajille ja päättäjille, mutta siitä on hyötyä myös muille koulutuksen sidosryhmille, jotka työskentelevät epäviralliseen oppimiseen ja arkioppimiseen liittyvissä ympäristöissä.

Aikana, jolloin kansainvälistä yhteisöä kehoitetaan määrittelemään toimia rauhan, hyvinvoinnin, vaurauden ja kestävyuden edistämiseksi, tämä uusi Unescon asiakirja tarjoaa ohjeita, joiden avulla jäsenvaltiot voivat varmistaa, että kaikenikäiset ja -taustaiset oppijat voivat kasvaa osaaviksi, kriittisesti lukutaitoisiksi, sosiaalisesti verkostoituneiksi, eettisiksi ja osallistuviksi maailmankansalaisiksi.

Qian Tang, Ph. D.  
Apulaispääjohtaja, koulutussektori

# KIITOKSET

Tämän pedagogisen ohjeen *Kasvatus maailmankansalaisuuteen: Aiheet ja oppimistavoitteet* on tilannut Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unesco (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). Ohjeen laatimista on valvonut Soo Hyang Choi (Unescon opetusta, oppimista ja sisältöjä käsittelevän osaston johtaja), ja sitä ovat koordinoineet Chris Castle, Lydia Ruprecht ja Theophania Chavatzia (Terveyttä ja maailmankansalaisuuteen kasvattamista käsittelevä osasto).

Tämän asiakirjan ovat laatineet Dina Kiwan (apulaisprofessori, Beirutin amerikkalainen yliopisto) ja Mark Evans (apulaisprofessori, Toronton yliopisto). Itsenäiset konsultit Kathy Attawell ja Jane Kalista ovat muokanneet ohjeen luonnoksia eri vaiheissa.

Unesco kutsui koolle Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen (Global Citizenship Education, GCED) neuvoa-antavan asiantuntijaryhmän (Experts Advisory Group, EAG) kokouksen Pariisiin kesäkuussa 2014 ja haluaa kiittää kaikkia seuraavia kokouksiin osallistuneita tai ohjeen eri luonnoksia kommentoineita henkilöitä: Abbie Raikes, Unescon päämaja; Albert Motivans, UIS; Alexander Leicht, Unescon päämaja; Carolina Ibarra, Universidad de los Andes, Kolumbia; Dakmara Georgescu, Unescon Beirutin toimisto; Carolee Buckler, Unescon päämaja; Dirk Hastedt, IEA; Felisa Tibbitts, pääjohtaja ja perustaja, Human Rights Education Associates; Gwang-Chol Chang, Unescon Bangkokin toimisto; Hyojeong Kim, APCEIU; Injairu Kulundu, Activate! Change Drivers; Jeongmin Eom, APCEIU; Ji Min Cho, KICE; Jinhee Kim, KEDI; Jun Morohashi, Unescon Haitin toimisto; Kate Anderson Simons, LMTF, Brookings; Koji Miyamoto, OECD; Miguel Silva, Euroopan neuvoston Pohjois-Etelä-keskus; Muhammad Faour, Yorkin yliopisto; Onemus Kiminza, Kenian opetusministeriö; Ralph Carstens, IEA; Stephanie Knox Cubbon, Opettajat ilman rajoja; Tony Jenkins, Toledon yliopisto; Werner Wintersteiner, Klagenfurtin yliopisto; Wing-On Lee, Singaporen kansallinen koulutusinstituutti; ja Yolanda Leyvas, Kansallinen opetuksen arviointi-instituutti (INEE), Meksiko.

Kirjallisia kommentteja ovat ystävällisesti esittäneet myös seuraavat henkilöt: Akemi Yonemura, Unescon Dakarin toimisto; Aliénor Salmon, Unescon Bangkokin toimisto; Amalia Miranda Serrano, Unescon Bangkokin toimisto; Amina Hamshari, Unescon päämaja; Anantha Kumar Duraiappah, MGIEP; Christina Von Furstenberg, Unescon päämaja; Hegazi Idris Ibrahim, Unescon Beirutin toimisto; Hugue Charnie Ngandeu Ngatta, Unescon päämaja; Musafir Shankar, MGIEP; Nabila Jamshed, MGIEP; ja Opertti Renato, IBE. Tämän lisäksi kirjallisia kommentteja saatiin myös Margaret Sinclairilta (PEIC) ja suullista palautetta ja kommentteja Unescon toiseen Global Citizenship Education -foorumiin osallistuneilta henkilöiltä (28.–30. tammikuuta 2015).

Unesco haluaa myös kiittää seuraavia kenttätestausvaiheeseen osallistuneita toimijoita hyödyllisestä palautteesta: APCEIU, joka vastasi korelaisilta opettajilta saadun palautteen koordinoimisesta; Fadi Yarak (Libanonin opetus- ja korkeakouluministeriö), joka vastasi ministeriön virkamiehiltä kerätystä palautteesta; sekä heidän lisäksi Marie-Christine Lecompte, Olivia Flores ja Rosie Agoi, ASPnet-koordinaattorit Kanadassa, Meksikossa ja Ugandassa sekä näiden maiden koulut, opettajat ja opiskelijat, jotka osallistuivat kenttätestaukseen.

Lopuksi haluamme osoittaa kiitokset toimituksellisesta tuesta vastanneelle Chantal Lyardille, suunnittelusta ja asettelusta vastanneelle Aurélia Mazoyerille sekä Martin Wickendenille ja Nanna Engebretsenille, jotka ovat tukeneet koordinointityöllään tämän asiakirjan toteutusta.

# LUETTELO KIRJAINLYHENTEISTÄ

<b>APCEIU</b>	Aasian ja Tyynenmeren kansainvälisen ymmärryksen koulutuskeskus (Asia-Pacific Centre of Education for International Understanding)
<b>ASPnet</b>	Maailmanlaajuinen Unesco-kouluverkosto (Associated Schools Project Network, UNESCO)
<b>EAG</b>	Neuvoa-antava asiantuntijaryhmä (Experts Advisory Group)
<b>ECOWAS</b>	Länsi-Afrikan talousyhteisö (Economic Community of West African States)
<b>ESC</b>	Sosiaalista yhteenkuuluvuutta edistävä kasvatus (Education for Social Cohesion)
<b>ESD</b>	Kestävyyskasvatus (Education for Sustainable Development)
<b>GCED</b>	Kasvatus maailmankansalaisuuteen
<b>GEFI</b>	Global Education First Initiative (Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin aloite)
<b>GIZ</b>	Eurooppalainen yliopistokonsortio (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH)
<b>HIV/AIDS HQ</b>	Human Immunodeficiency Virus / Acquired Immune Deficiency Syndrome Pääkonttori (Headquarters)
<b>IBE</b>	Unescon kansainvälinen opetustoimisto (International Bureau of Education, UNESCO)
<b>ICT</b>	Tieto- ja viestintäteknologia (Information and Communication Technology)
<b>IEA</b>	International Association for the Evaluation of Educational Achievement
<b>KEDI</b>	Korean Educational Development Institute
<b>KICE</b>	Korea Institute for Curriculum and Evaluation
<b>LMTF</b>	Learning Metrics Task Force
<b>LTLT</b>	Learning to Live Together
<b>MGIEP</b>	Mahatma Gandhin rauhan ja kestävä kehityksen koulutusinstituutti (Mahatma Gandhi Institute of Education for Peace and Sustainable Development)
<b>NGO</b>	Kansalaisjärjestö (Non-Governmental Organization)
<b>OHCHR</b>	Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusasioden korkean edustajan toimisto (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights)
<b>OSCE/ODIHR</b>	Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (Etyj) (Organization for Security and Co-operation in Europe) / Demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (Office for Democratic Institutions and Human Rights)
<b>PEIC</b>	Turvallisuuden ja konfliktien torjunta (Protect Education in Insecurity and Conflict)
<b>SDGs</b>	Kestävä kehityksen tavoitteet (Sustainable Development Goals)
<b>UIS</b>	Unescon tilastoinstituutti (UNESCO Institute for Statistics)
<b>UN</b>	Yhdistyneet kansakunnat (United Nations)
<b>UK</b>	Yhdistynyt kuningaskunta (United Kingdom)
<b>UNEP</b>	Yhdistyneiden kansakuntien ympäristöohjelma (United Nations Environment Programme)
<b>Unesco</b>	Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö
<b>UNICEF</b>	Yhdistyneiden kansakuntien lastenrahasto (United Nations Children's Fund)

# 1 JOHDANTO

## 1.1 Mitä on kasvatus maailmankansalaisuuteen?

“Koulutuksen avulla voimme syventää ymmärrystämme siitä, että olemme sidoksissa toisiimme globaalin yhteisön kansalaisina ja että myös haasteemme liittyvät toisiinsa.”  
Ban Ki-moon, Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteeri

Kansalaisuuden käsite on kehittynyt ajan myötä. Historiallisesti kansalaisuuden käsite ei ole ulottunut koskettamaan kaikkia ihmisiä: aiemmin esimerkiksi vain miehillä tai kiinteistönomistajilla oli oikeus kansalaisuuteen.<sup>1</sup> Viime vuosisadan aikana kansalaisuuden käsite on alettu ymmärtää vähitellen tätä laajemmin, mihin ovat vaikuttaneet kansalaisoikeuksien sekä poliittisten ja sosiaalisten oikeuksien kehitys.<sup>2</sup> Nykyiset näkemykset kansalaisuudesta vaihtelevat maittain, mikä heijastelee muun muassa poliittisten ja historiallisten olosuhteiden eroja.

Yhä globalisoituvampi maailma on herättänyt kysymyksiä siitä, mitä on merkityksellinen kansalaisuus ja mitkä ovat sen globaalit ulottuvuudet. Vaikka käsite kansallisvaltion ulkopuolelle ulottuvasta kansalaisuudesta ei ole uusi, muutokset globaalissa kontekstissa – esimerkiksi kansainvälisten yleissopimusten ja sopimusten luominen, ylikansallisten järjestöjen, yritysten ja kansalaisyhteiskunnan liikkeiden kasvu ja kansainvälisten ihmisoikeuksia koskevien viitekehysten kehittyminen – vaikuttavat merkittäväällä tavalla maailmankansalaisuuteen. On huomattava, että maailmankansalaisuuden käsitteestä on erilaisia näkemyksiä esimerkiksi sen suhteen, missä määrin se laajentaa ja täydentää perinteistä kansalaisuutta kansallisvaltion kannalta määriteltynä tai kilpailee sen kanssa.

Maailmankansalaisuudella<sup>3</sup> tarkoitetaan tunnetta kuulumisesta laajempaan yhteisöön ja yhteiseen ihmiskuntaan. Se korostaa poliittista, taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista keskinäistä riippuvuutta ja paikallisen, kansallisen ja maailmanlaajuisen tason välisiä sidoksia.

Kasvava kiinnostus maailmankansalaisuutta kohtaan on lisännyt huomiota myös kansalaiskasvatukseen globaaliin ulottuvuuteen sekä sen opetusta koskeviin linjauksiin, opetussuunnitelmiin ja opetukseen ja oppimiseen kohdistuviin vaikutuksiin.<sup>4</sup> Maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen kuuluu kolme keskeistä käsitteellistä ulottuvuutta, jotka ovat yhteisiä maailmankansalaisuuteen kasvattamisen erilaisille määritelmille ja tulkinnoille. Nämä keskeiset käsitteelliset ulottuvuudet perustuvat maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liittyvään kirjallisuuteen, käsitteellisiin viitekehyksiin, lähestymistapoihin ja opetussuunnitelmiin sekä Unescon tätä aihetta käsitteleviin teknisiin kuulemisiin ja viimeaikaiseen työhön. Niitä voidaan käyttää perustana maailmankansalaisuuteen kasvattamiselle asetettujen tavoitteiden, oppimistavoitteiden ja osaamisen määrittelylle sekä oppimisen arvioinnin painopisteiden valinnalle. Nämä keskeiset käsitteelliset ulottuvuudet perustuvat erilaisiin näkökohtiin kaikilta kolmelta oppimisen alueelta, joita ovat *kognitiivinen, sosioemotionaalinen ja toiminnallinen ulottuvuus*. Ne liittyvät kaikki toisiinsa ja esitetään alla. Jokainen niistä viittaa siihen oppimisen alueeseen, johon se keskittyy oppimisprosessissa eniten:

1 Ks. Heater (1990); Ichilov (1998); Isin (2009).

2 Ks. Marshall (1949).

3 UNESCO (2014). *Global citizenship education: Preparing learners for the challenges of the 21st century*.

4 Ks. Albala-Bertrand (1995); Banks (2004); Merryfield (1998); Peters, Britton and Blee (2008).



## KENTTÄ 1: MAAILMANKANSALAIUUUTEEN KASVATTAMISEN KESKEISET KÄSITTEELLISET ULOTTUVUUDET

### Kognitiivinen:

- tietoa, ymmärrystä ja kriittistä ajattelua globaaleista, alueellisista, kansallisista ja paikallisista kysymyksistä sekä eri maiden ja väestöjen yhteenkuuluvuudesta ja keskinäisriippuvuudesta

### Sosioemotionaalinen:

- tunne kuulumisesta ihmiskuntaan (humanity), jaetuista arvoista ja vastuista, empatia, solidaarisuus sekä erilaisuuden ja moninaisuuden kunnioitus

### Toiminnallinen:

- vaikuttava ja vastuullinen toiminta paikallisesti, kansallisesti ja globaalisti rauhan ja kestävän maailman puolesta

Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen tavoitteena on saada aikaan muutoksia sekä kerryttää tietoja ja taitoja ja herättää arvoja ja asenteita, joita oppijoiden on pystyttävä hyödyntämään osallistavammassa, oikeudenmukaisemmassa ja rauhallisemmassa maailmassa. Maailmankansalaisuuteen kasvattamisessa hyödynnetään ”monitahoista lähestymistapaa, jossa käytetään muilla aloilla, kuten ihmisoikeuskasvatuksessa, rauhankasvatuksessa, kestävyyskasvatuksessa ja kansainvälistä yhteisymmärrystä edistävissä opetuksessa, käytettyjä käsitteitä ja menetelmiä”<sup>5</sup>, ja sen tavoitteena on edistää niiden yhteisiä tavoitteita. Maailmankansalaisuuteen kasvattamisessa sovelletaan elinikäisen oppimisen näkökulmaa, joka alkaa varhaislapsuudesta ja jatkuu kaikilla koulutustasoilla aikuisikäen asti ja edellyttää ”sekä viralliseen oppimiseen että arkioppimiseen pohjautuvia lähestymistapoja, opetus suunnitelman sisäisiä ja sen ulkopuolisia toimenpiteitä sekä perinteisiä ja tavallisuudesta poikkeaviakin osallistumisen tapoja”.<sup>6</sup>

### Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen tavoitteena on antaa oppijoille valmiuksia

- kehittää ymmärrystään maailmanlaajuisista hallintorakenteista, oikeuksista ja velvollisuuksista sekä maailmanlaajuisista ongelmista ja yhteyksistä globaalien, kansallisten ja paikallisten systeemien ja prosessien välillä
- tunnistaa ja arvostaa erilaisuutta ja useita identiteettejä, liittyen esimerkiksi kulttuuriin, kieleen, uskontoon, sukupuoleen ja yhteiseen ihmisyyteen, ja kehittää taitoja elää yhä monimuotoisemmassa maailmassa
- kehittää ja soveltaa kansalaislukutaitoon liittyviä kriittisiä taitoja, joita ovat esimerkiksi kriittinen tutkimus, tietotekniikka, medialukutaito, kriittinen ajattelu, päätöksenteko, ongelmanratkaisu, neuvottelutaito, rauhan rakentaminen sekä henkilökohtainen ja sosiaalinen vastuu
- tunnistaa ja tutkia uskomuksia ja arvoja ja sitä, miten ne vaikuttavat poliittiseen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon sekä käsityksiin sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja kansalaistoiminnasta

5 UNESCO (2014). *Education Strategy 2014 – 2021*, p.46.

6 UNESCO (2014). *Global citizenship education: Preparing learners for the challenges of the 21st century*.

- kehittää omaa huolehtivaista ja empaattista asennettaan muita ihmisiä ja ympäristöä kohtaan sekä kunnioittaa moninaisuutta
- kehittää oikeudenmukaisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden arvoja sekä taitoja analysoida kriittisesti sukupuoleen, sosioekonomiseen asemaan, kulttuuriin, uskontoon, ikään ja muihin tekijöihin perustuvaa eriarvoisuutta
- osallistua nykyaikaisiin maailmanlaajuisiin ongelmiin liittyvään keskusteluun ja toimintaan paikallisella, kansallisella ja maailmanlaajuisella tasolla osaavina, tietoisina, sitoutuneina, vastuullisina ja reagoivina maailmankansalaisina.

*Sukupuolten tasa-arvo etusijalla:* Maailmankansalaisuuteen kasvattamisella voi olla tärkeä rooli sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi, joka on yksi Unescon kahdesta ensisijaisesta kaikenkattavasta tavoitteesta. Maailmankansalaisuuteen kasvattaminen perustuu ihmisoikeuksiin, ja sukupuolten tasa-arvo on perusihmisoikeus. Tytöt ja pojat saavat tietoa sukupuoleen perustuvista asenteista, rooleista, odotuksista ja käyttäytymisestä koulussa ja kotona. Maailmankansalaisuuteen kasvattaminen voi tukea sukupuolten tasa-arvoa, sillä sen avulla voidaan vahvistaa sellaisten tietojen, taitojen, arvojen ja asenteiden kehittymistä, jotka edistävät naisten ja miesten yhtäläistä arvoa, herättävät kunnioitusta ja antavat nuorille mahdollisuuden kyseenalaistaa kriittisesti sukupuoliroolit ja odotukset, jotka ovat haitallisia tai kannustavat syrjintään ja stereotypisointiin.

## 1.2 Miten tämä ohje on laadittu?

Tämä ohje perustuu maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liittyvään tutkimukseen ja käytäntöön. Se pohjautuu viimeaikaisiin Unescon julkaisuihin ja alaa koskeviin teknisiin kuulemisiin<sup>7</sup> sekä maailmankansalaisuuteen kasvattamisen asiantuntijoilta ja nuorten edustajilta saatuihin tietoihin. Asiakirjan on tarkistanut neuvoa-antava asiantuntijaryhmä (Experts Advisory Group, EAG). Unesco kutsui koolle tämän asiantuntijaryhmän yhdessä maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen, transformatiiviseen pedagogiikkaan ja opetussuunnitelmien kehittämiseen erikoistuneiden sekä epävirallisen oppimisen ympäristöissä toimivien sisäisten ja ulkoisten kansainvälisten asiantuntijoiden kanssa. EAG keskusteli asiakirjan ensimmäisestä luonnoksesta ja antoi siitä palautetta kesäkuussa 2014 pidetyssä kokouksessa. Lisää kommentteja ja palautetta saatiin syyskuussa ja lokakuussa 2014 järjestettyjen lisäneuvottelujen jälkeen. Ohjeesta keskusteltiin myös Unescon toisessa Global Citizenship Education -foorumissa (Pariisi, tammikuu 2015), jonka osallistujilta saatiin lisää hyödyllistä palautetta.

Ennen ohjeen valmistumista koulutuksen sidosryhmät, mukaan lukien ministeriön virkamiehet, opetussuunnitelmien kehittäjät ja opettajat, testasivat sitä kenttätutkimuksilla valituissa maissa.

Tämä on ensimmäinen painos ohjeesta, joka on tarkoitettu eläväksi asiakirjaksi. Lisää painoksia laaditaan tarvittaessa ja sitä mukaa, kun maailmankansalaisuuteen kasvattamisen toteuttamisesta eri yhteyksissä saadaan lisää tietoa ja kokemuksia. Unesco ottaa mielellään vastaan ehdotuksia ja esimerkkejä tutkimuksesta ja käytännöstä tulevia painoksia varten.

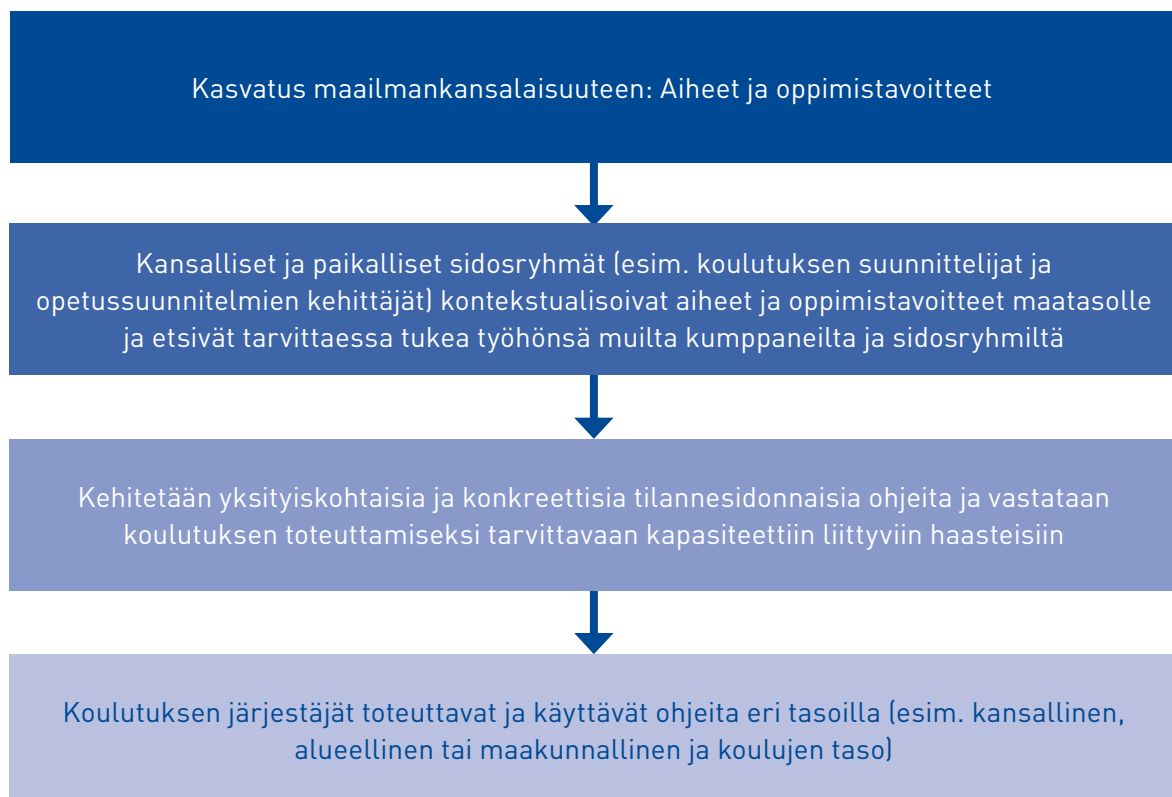
<sup>7</sup> Esimerkiksi *Global Citizenship Education: An emerging perspective*, perustuu maailmankansalaisuuteen kasvattamista koskevaan tekniseen kuulemiseen (Technical Consultation on Global Citizenship Education, syyskuu 2013) ja *Global Citizenship Education: Preparing learners for the challenges of the 21st century*, johon on koottu ensimmäisen Unescon Global Citizenship Education -foorumin (joulukuu 2013) tuloksia.

## 1.3 Kenelle tämä ohje on tarkoitettu, ja kuinka sitä voidaan käyttää?

Tämä ohje on tarkoitettu resurssiksi opettajille, opetussuunnitelmien kehittäjille, koulutajille ja poliittisille päättäjille. Siitä voi olla hyötyä myös muille koulutuksen sidosryhmille, jotka osallistuvat maailmankansalaisuuteen kasvattamisen suunnitteluun, kehittämiseen ja toteuttamiseen virallisen ja epävirallisen koulutuksen aloilla. Esimerkiksi opettajat ja koulutajat voivat käyttää sitä syventääkseen ymmärrystään maailmankansalaisuuteen kasvattamisesta sekä erilaisten harjoitusten ja aktiviteettien ideoiden lähteenä. Opetussuunnitelmien kehittäjät voivat käyttää ja mukauttaa ohjeeseen sisältyviä aiheita ja oppimistavoitteita maakohtaisesti ja kehittää niiden pohjalta kansallisia opetussuunnitelmia. Koulutuspoliittiset päättäjät voivat käyttää ohjeita arvioidakseen maailmankansalaisuuteen kasvattamisen roolia ja määritelläkseen tarkoituksenmukaisia kansallisia koulutusprioriteetteja.

Kuten alla olevassa kaaviossa esitetään, tämä ohje on suunniteltu joustavasti siten, että koulutuksen järjestäjät voivat etsiä siitä tukea ja mukauttaa sitä kulloiseenkin asiayhteyteen sopivaksi maatasolla. Näin he voivat löytää siitä hyödyllisiä lähtökohtia työskentelynsä, kehittää sen avulla yksityiskohtaisia ja konkreettisia, kulloiseenkin asiayhteyteen sopivia ohjeita, vastata koulutuksen toteuttamiseksi tarvittavaan kapasiteettiin liittyviin tarpeisiin ja saada siitä myös apua koulutuksen toteuttamisprosessiin konsultoidessaan samalla asiaankuuluvia sidosryhmiä.

### KENTTÄ 2: PEDAGOGISEN OHJEEN KÄYTTÄMINEN MAATASOLLA



Ohjetta ei ole tarkoitettu normatiiviseksi, vaan sen tarkoituksena on tarjota maailmankansalaisuuden kasvattamista ohjaava viitekehys, jota voidaan helposti mukauttaa erilaisiin kansallisiin ja paikallisiin olosuhteisiin. Sitä voidaan myös käyttää muilla koulutukseen ja kasvatukseen liittyvillä aloilla toteutettujen olemassa olevien resurssien ja materiaalien kehittämiseen ja syventämiseen (esim. kansalaiskasvatus, ihmisoikeuskasvatus, kestävyyskasvatus, kansainvälistä ymmärrystä edistävä koulutus jne.).

Tässä ohjeessa esitetyt aiheet ja oppimistavoitteet eivät ole tyhjentäviä: niitä voidaan ja niitä tulisi täydentää aiheilla ja kysymyksillä, jotka ovat paikallisesti merkityksellisiä ja tarkoituksenmukaisia. Lisäksi ohjeeseen voidaan lisätä uusia asioita, joita nousee jatkuvasti esiin nopeasti muuttuvassa ja monimuotoisessa maailmassa. Joitakin tähän ohjeeseen sisältyvistä aiheista ja oppimistavoitteista on mahdollisesti jo käsitelty nykyisissä koulutusohjelmissä. Niissä tapauksissa ohjetta voidaan käyttää täydentävänä resurssina, tarkistuslistana tai kuiluanalyysin referenssinä, kun näitä olemassa olevia ohjelmia arvioidaan tai kun niitä pyritään kehittämään.

## 2 OHJE – MAAILMANKANSALAIUUUTEEN KASVATTAMISEN OPPIMISSISÄLLÖT

### 2.1 Aihealueet

Maailmankansalaisuuteen kasvattaminen perustuu oppimisen kolmeen osa-alueeseen: kognitiiviseen, sosioemotionaaliseen ja toiminnalliseen. Ne vastaavat oppimisen neljää pilaria, jotka on kuvattu raportissa ”*Learning: The Treasure Within: Learning to know, to do, to be and to live together*”.

- Kognitiivinen: tieto ja ajattelutaidot, joita tarvitaan, jotta voidaan paremmin ymmärtää maailmaa ja sen monimutkaisuutta
- Sosioemotionaalinen: arvot, asenteet ja sosiaaliset taidot, joiden avulla oppijat voivat kehittyä tunnetasolla, psykososiaalisesti ja fyysisesti ja jotta he voivat elää yhdessä muiden kanssa kunnioittavalla ja rauhanomaisella tavalla
- Toiminnallinen: käyttäytyminen, suoriutuminen, käytännön soveltaminen, osallistuminen ja sitoutuminen

Tässä ohjeessa esitetyt keskeiset oppimistulokset, oppijaan liitetyt keskeiset ominaisuudet, aiheet ja oppimistavoitteet perustuvat edellä mainittuihin kolmeen oppimisen alueeseen. Ne liittyvät toisiinsa ja integroituvat oppimisprosessiin, eikä niitä tule ymmärtää erillisinä oppimisprosesseina.

## 2.2 Tulokset

Oppimistulokset kuvaavat tietoja, taitoja, arvoja ja asenteita, joita oppijat voivat omaksua, hankkia ja osoittaa maailmankansalaisuuteen kasvattamisen tuloksena. Edellä mainittujen kolmen oppimisen alueen (kognitiivinen, sosioemotionaalinen ja toiminnallinen) mukaisesti tässä ohjeessa yksilöidään seuraavat toisiaan vahvistavat oppimistulokset:

### KENTTÄ 3: KESKEISET OPPIMISTULOKSET

<b>Kognitiivinen</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>• Oppijat hankkivat tietoa ja pyrkivät syventämään ymmärrystään paikallisista, kansallisista ja maailmanlaajuisista ongelmista sekä eri maiden ja väestöryhmien keskinäisistä yhteyksistä ja riippuvuudesta</li><li>• Oppijat kehittävät kriittisen ajattelun ja analysoinnin taitojaan</li></ul>
<b>Sosioemotionaalinen</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>• Oppijat kokevat yhteenkuuluvuutta koko ihmiskunnan kanssa sekä kokevat jakavansa samat ihmisoikeuksiin perustuvat arvot ja velvollisuudet</li><li>• Oppijat kehittävät myötätunnon, yhteenkuuluvuuden sekä erilaisuuden ja moninaisuuden kunnioituksen asenteita</li></ul>
<b>Toiminnallinen</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>• Oppijat toimivat tehokkaasti ja vastuullisesti paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla rauhanomaisemman ja kestävämmän maailman puolesta</li><li>• Oppijat kehittävät motivaatiotaan ja halukkuuttaan ryhtyä tarvittaviin toimiin</li></ul>

## 2.3 Ominaisuudet

Tässä ohjeessa yksilöidään maailmankansalaisuuteen kasvattamisen yhteydessä kolme oppijaan liitettyä ominaisuutta, jotka viittaavat niihin piirteisiin ja ominaisuuksiin, joita maailmankansalaisuuteen kasvattamisen tavoitteena on kehittää oppijoissa ja jotka vastaavat aiemmin mainittuja keskeisiä oppimistuloksia. Näitä ominaisuuksia ovat seuraavat: *osaava ja kriittisesti lukutaitoinen, sosiaalisesti verkostoitunut ja moninaisuutta kunnioittava sekä eettisesti vastuullinen ja osallistuva*. Nämä kolme oppijaan liitettyä ominaisuutta perustuvat kirjallisuuden ja kansalaisuuskasvatuksen käsitteellisten puitteiden, lähestymistapojen ja opetussuunnitelmien tarkasteluun sekä teknisiin kuulemisiin ja Unescon maailmankansalaisuuteen kasvattamisen saralla tekemään viimeaikaiseen työhön. Oppijoiden ominaisuudet esitetään kootusti alla:

### KENTTÄ 4: OPPIJAN KESKEISET OMINAISUUDET

#### Osaava ja kriittisesti lukutaitoinen

Tähän osa-alueeseen kuuluvat tieto maailmanlaajuisista hallintojärjestelmistä, -rakenteista ja -kysymyksistä, maailmanlaajuisten ja paikallisten haasteiden keskinäisen riippuvuuden ja yhteyksien ymmärtäminen sekä kansalaislukutaitoa varten tarvittavat tiedot ja taidot, kuten kriittiset tutkimus ja analyysi, ja siinä painotetaan aktiivista osallistumista oppimiseen.

Oppijat kehittävät ymmärrystä maailmasta, maailmanlaajuisista teemoista, hallintorakenteista ja -järjestelmistä, mukaan lukien politiikka, historia ja talous, ymmärtävät yksilöiden ja ryhmien oikeudet ja velvollisuudet (esimerkiksi naisten ja lasten oikeudet, alkupe-  
räiskansojen oikeudet, yritysten sosiaalinen vastuu) ja tunnistavat paikallisten, kansallisten ja maailmanlaajuisten ongelmien, rakenteiden ja prosessien keskinäiset yhteydet.

Oppijat kehittävät kriittisen tutkimuksen taitojaan (esimerkiksi mistä voidaan löytää tietoa ja miten voidaan analysoida ja käyttää löydettyjä todisteita ja näyttöä), medialukutaitoaan ja ymmärrystä siitä, miten tietoja välitetään ja miten niistä viestitään. He kehittävät kykyään tutkia maailmanlaajuisia teemoja ja ongelmia (esimerkiksi globalisaatio, keskinäinen riippuvuus, muuttoliike, rauha ja konfliktit, kestävä kehitys) suunnittelemalla tutkimuksia, analysoimalla tietoja ja kertomalla havainnoistaan. Keskeinen kysymys on tapa, jolla kieltä käytetään, ja tarkemmin se, kuinka englannin kielen hallitseva asema vaikuttaa kriittiseen lukutaitoon ja millaisia vaikutuksia sillä on muiden kuin englantia puhuvien ihmisten mahdollisuuksiin saada tietoa. Tämän tavoitteen osalta koulutuksessa keskitytään kehittämään kriittistä kansalaislukutaitoa ja pyritään saamaan oppija sitoutumaan elinikäiseen oppimiseen, jotta hän voi osaltaan osallistua tietoon perustuvaan ja tarkoitushakuiseen kansalais-toimintaan.

#### Sosiaalisesti verkostoitunut ja moninaisuutta kunnioittava

Tässä osa-alueessa painottuvat identiteettien, suhteiden ja yhteenkuuluvuuden ymmärtäminen, yhteisten arvojen ja yhteisen ihmisyyden ymmärtäminen, erilaisuuden ja monimuotoisuuden arvostamisen ja kunnioittamisen kehittäminen sekä monimuotoisuuden ja yhtenäisyyden monimutkaisen suhteen ymmärtäminen.

Oppijat saavat tietoa omasta identiteetistään ja siitä, mikä heidän asemansa on monissa suhteissa (esimerkiksi perhe, ystävät, koulu, paikallinen yhteisö, maa), mikä toimii pohjana kansalaisuuden globaalien ulottuvuuden ymmärtämiselle. He kehittävät ymmärrystään erilaisuudesta ja moninaisuudesta (esimerkiksi kulttuuri, kieli, sukupuoli, seksuaalisuus, uskonto), siitä, miten uskomukset ja arvot vaikuttavat ihmisten näkemyksiin erilaisista ihmisistä, sekä eriarvoisuuden ja syrjinnän syistä ja vaikutuksista. Oppijat tutkivat myös erot ylittäviä yhteisiä tekijöitä sekä hankkivat tietoja ja taitoja ja omaksuvat arvoja ja asenteita, joita tarvitaan erilaisuuden kunnioittamiseen ja muiden kanssa elämiseen.

### Eettisesti vastuullinen ja osallistuva

Tämä osa-alue perustuu ihmisoikeuskysymyksiin liittyviin lähestymistapoihin, ja siihen sisältyvät toisista ihmisistä ja ympäristöstä huolehtimiseen liittyvät asenteet ja arvot sekä henkilökohtainen ja sosiaalinen vastuu ja muutos. Se käsittää myös niiden taitojen kehittämisen, joiden avulla yksilö voi olla osa yhteisöä, osallistua sen toimintaan ja rakentaa parempaa maailmaa tietoon perustuvan, tietoisen, eettisen ja rauhanomaisen toiminnan avulla.

Oppijat tutkivat omia ja muiden uskomuksia ja arvoja. He ymmärtävät, miten uskomukset ja arvot vaikuttavat yhteiskunnalliseen ja poliittiseen päätöksentekoon paikallisella, kansallisella, alueellisella ja globaalilla tasolla, sekä vastakkaisten ja ristiriitaisten uskomusten ja arvojen hallitsemiseen liittyvät haasteet. Oppijat kehittävät myös ymmärrystään sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksistä paikallisissa, kansallisissa, alueellisissa ja maailmanlaajuisissa yhteyksissä ja tavoista, joilla ne liittyvät toisiinsa. Myös eettisiin kysymyksiin (esimerkiksi ilmastonmuutokseen, kulutuskulttuuriin, talouden globalisaatioon, reiluun kauppaan, muuttoliikkeeseen, köyhyyteen ja vaurauteen, kestävään kehitykseen, terrorismiin, sotaan) liittyviä kysymyksiä käsitellään. Oppijoiden odotetaan pohtivan sosiaaliin ja poliittisiin vastuisiin liittyviä eettisiä ristiriitoja sekä omien valintojensa ja päätöstensä laajempaa vaikutusta. Tämän lisäksi oppijat kehittävät myös muista ihmisistä ja ympäristöstä huolehtimiseen ja kansalaistoimintaan osallistumiseen liittyviä tietojaan, taitojaan, arvojaan ja asenteitaan. Niitä ovat esimerkiksi myötätunto, empatia, yhteistyö, vuoropuhelu, yhteiskunnallinen yrittäjäyys ja aktiivinen osallistuminen. He oppivat erilaisista osallistumismahdollisuuksista kansalaisina paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla sekä saavat pohdittavakseen esimerkkejä muiden ihmisten yksilöllisistä ja kollektiivisista toimista maailmanlaajuisten ongelmien ja sosiaalisen epäoikeudenmukaisuuden torjumiseksi.



## 2.4 Aiheet

Yllä esitettyjen oppijoiden ominaisuuksien, niitä vastaavien oppimisen alueiden ja keskeisten oppimistulosten perusteella tässä ohjeessa esitellään yhdeksän aihealuetta, kolme kutakin oppijaan liitettyä ominaisuutta kohden. Ne ovat seuraavat:

### KENTTÄ 5: AIHEET

#### Osaava ja kriittisesti lukutaitoinen

1. Paikalliset, kansalliset ja globaalit systeemit ja rakenteet
2. Yhteisöjen vuorovaikutukseen ja yhteyksiin vaikuttavat kysymykset paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla
3. Taustalla olevat olettamukset ja vallan dynamiikat

#### Sosiaalisesti verkostoitunut ja moninaisuutta kunnioittava

4. Identiteetin eri tasot
5. Erilaiset yhteisöt, joihin ihmiset kuuluvat, ja niiden tavat olla yhteydessä toisiinsa
6. Erilaisuus ja moninaisuuden kunnioittaminen

#### Eettisesti vastuullinen ja osallistuva

7. Vaikuttaminen yksin ja yhdessä
8. Eettisesti vastuullinen toiminta
9. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Näiden aiheiden pohjalta määriteltiin ikätasoiset oppimistavoitteet ja keskeiset teemat.

## 2.5 Tavoitteet

Jokaiseen edellä mainittuun aiheeseen liittyen esitetään neljä erityistä oppimistavoitetta ja asiaankuuluvia teemoja, jotka vastaavat eri ikäryhmiä tai koulutustasoja, kuten alla on esitetty:

- Varhaiskasvatus sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)
- Ala-aste (9–12 vuotta)
- Yläaste (12–15 vuotta)
- Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)

Tarkoituksena on esitellä oppimistavoitteet niiden vaikeustason ja moniulotteisuuden mukaan, jolloin syntyy niin kutsuttu ”spiraaliopetussuunnitelma”. Tämän lähestymistavan avulla maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liittyvät käsitteet voidaan ottaa käyttöön varhaiskasvatuksessa tai esi- ja alkuopetuksessa ja niitä voidaan opettaa edelleen yhä syvällisemmin ja monitasoisemmin oppijoiden kypsyessä kaikilla koulutustasoilla. Koska koulutusjärjestelmät, koulutustasot ja opiskelijoiden ikäryhmät vaihtelevat maittain, nämä ryhmät

on tarkoitettu vain ohjeellisiksi. Tässä ohjeessa esitettyjä oppimistavoitteita on mahdollista valikoida opetukseen vapaasti, mukauttaa ja järjestää kunkin maan olosuhteiden ja oppilaiden valmiuksien mukaan.<sup>8</sup>

## 2.6 Avainsanat

Tässä ohjeessa esitettyihin aiheisiin ja oppimistavoitteisiin liittyvien toimien ja keskustelun innoittamiseksi ja helpottamiseksi olemme koonneet temaattisesti järjestetyn luettelon aiheeseen liittyvistä avainsanoista.

Tätä luetteloa voidaan täydentää kussakin yhteydessä tarkoituksenmukaisilla aiheilla.

## 2.7 Ohjausmatriisi

Seuraavissa taulukoissa esitetään oppimisen kolme osa-aluetta, keskeiset oppimistulokset, oppijoihin liitetyt keskeiset ominaisuudet, aiheet ja niitä vastaavat oppimistavoitteet eri ikäryhmille ja koulutustasolle sekä keskusteluun liittyvät avainsanat.

- **Taulukossa A** esitetään ohjausmatriisi, joka osoittaa, kuinka eri osat liittyvät toisiinsa.
- **Taulukko B** on taulukon A jatko-osa, jossa esitetään yksityiskohtaiset oppimistavoitteet ikä- ja koulutustason mukaan kullekin aiheelle.
- **Taulukoissa B.1–B.9** käsitellään kutakin aihetta ja oppimistavoitetta yksityiskohtaisemmin ja määritellään, mitä oppijoiden odotetaan tietävän, ymmärtävän ja pystyvän tekemään, sekä ne tiedot, taidot, arvot ja asenteet, joita heidän odotetaan omaksuvan tai saavuttavan oppimisen eri vaiheissa. Taulukot on järjestetty siten, että jokainen taso sisältää ikäkauteen sopivia oppimistavoitteita ja teemoja, jotka tarjoavat rakennuspalikoita seuraavalle tasolle. Näin myös aiheet muuttuvat asteittain yksinkertaisimmista monimutkaisempiin.
- **Taulukossa C** on luettelo avainsanoista, jotka voivat toimia innoittajina ja helpottaa keskustelua ja siihen liittyvää toimintaa.

Taulukot ovat ohjeellisia, eikä niiden ole tarkoitus olla normatiivisia tai tyhjentäviä. Niitä voidaan käyttää ja muokata tai niihin voidaan lisätä sisältöjä kansallisen ja paikallisen tilanteen mukaan.

On myös syytä selvittää, että taulukoiden esitykset on laadittu kaavojen ja kuvioiden muotoon, mikä ei tarkoita sitä, että oppiminen tapahtuu toisistaan erillisissä osioissa tai lokeeroissa. Varsinaisessa opetus- ja oppimisprosessissa kaikki käsitteet ja ulottuvuudet liittyvät toisiinsa ja vahvistavat toisiaan.

---

<sup>8</sup> Arviointiprosessin aikana esiintyi eriäviä mielipiteitä liittyen tiettyjen aiheiden ja oppimistavoitteiden sopivuudesta tietyille ikätasolle, etenkin varhaiskasvatuksessa ja esi- ja alkuopetuksen tasolla. Jotkut arvioijat korostivat sitä, että pienten lasten kykyä ymmärtää tällaisia käsitteitä ei pidä aliarvioida, kun taas toisten mielestä ehdotetut käsitteet saattavat olla liian monimutkaisia pienille lapsille. Nämä käsitteet on mahdollista ottaa käyttöön ikään sopivilla, luovilla ja vuorovaikutteisilla menetelmillä, kuten leikin tai sarjakuvien avulla tai millä tahansa muulla tavalla, jota koulutuksen järjestäjät pitävät sopivampana omassa kontekstissään.

## TAULUKKO A: YLEISTASON OHJE

Taulukossa A esitetään ohjeen yleinen rakenne, joka perustuu oppimisen kolmeen osa-alueeseen, keskeiset oppimistulokset, oppijaan liitetyt keskeiset ominaisuudet sekä aiheet ja niitä vastaavat oppimistavoitteet korostaen niiden keskinäistä yhteyttä pysty- ja vaakasuunnassa.

Kasvatus maailmankansalaisuuteen			
OPPIMISALUEET			
KOGNITIIVINEN	SOSIOEMOTIONAALINEN	TOIMINNALLINEN	
<b>KESKEISET OPPIMISTULOKSET</b>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Oppijat hankkivat tietoa ja pyrkivät syventämään ymmärrystään paikallisista, kansallisista ja maailmanlaajuisista ongelmista sekä eri maiden ja väestöryhmien keskinäisistä yhteyksistä ja riippuvuudesta</li> <li>• Oppijat kehittävät kriittisen ajattelun ja analysoinnin taitojaan</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Oppijat kokevat yhteenkuuluvuutta koko ihmiskunnan kanssa ja jakavat samat ihmisoikeuksiin perustuvat arvot ja velvollisuudet</li> <li>• Oppijat kehittävät myötätunnon, yhteenkuuluvuuden sekä erilaisuuden ja moninaisuuden kunnioituksen asenteita</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Oppijat toimivat tehokkaasti ja vastuullisesti paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla rauhanomaisemman ja kestävämmän maailman puolesta</li> <li>• Oppijat kehittävät motivaatiotaan ja halukkuuttaan ryhtyä tarvittaviin toimiin</li> </ul>	
<b>OPPIJAN KESKEISET OMINAISUUDET</b>			
<p><b>Osaava ja kriittisesti lukutaitoinen</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Oma tietoa paikallisista, kansallisista ja maailmanlaajuisista ongelmista, hallintojärjestelmistä ja -rakenteista</li> <li>• Ymmärtää globaalien ja paikallisten kysymysten keskinäisen riippuvuuden ja yhteydet</li> <li>• Kehittää kriittisen ajattelun ja analyysin taitojaan</li> </ul>	<p><b>Sosiaalisesti verkostoitunut ja moninaisuutta kunnioittava</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Kehittää ja hallitsee identiteettijään, suhteitaan ja yhteenkuuluvuuden tunnettaan</li> <li>• Jakaa yhteiset ihmisoikeuksiin perustuvat arvot ja velvollisuudet</li> <li>• Kehittää erilaisuuden ja moninaisuuden kunnioituksen asenteitaan</li> </ul>	<p><b>Eettisesti vastuullinen ja osallistuva</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Soveltaa asianmukaisia taitoja, arvoja, uskomuksia ja asenteita</li> <li>• Osoittaa henkilökohtaista ja sosiaalista vastuuta rauhanomaisen ja kestäväen maailman puolesta</li> <li>• Kehittää motivaatiotaan ja haluaan huolehtia yhteisestä hyvästä</li> </ul>	
<b>AIHEET</b>			
<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Paikalliset, kansalliset ja globaalit systeemit ja rakenteet</li> <li>2. Yhteisöjen vuorovaikutukseen ja yhteyksiin vaikuttavat kysymykset paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla</li> <li>3. Taustalla olevat oletukset ja vallan dynamiikat</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>4. Identiteetin eri tasot</li> <li>5. Erilaiset yhteisöt, joihin ihmiset kuuluvat, ja niiden tavat olla yhteydessä toisiinsa</li> <li>6. Erilaisuus ja moninaisuuden kunnioittaminen</li> </ol>	<ol style="list-style-type: none"> <li>7. Vaikuttaminen yksin ja yhdessä</li> <li>8. Eettisesti vastuullinen toiminta</li> <li>9. Osallistuminen ja vaikuttaminen</li> </ol>	
<b>OPPIMISTAVOITTEET IKÄKAUDEN JA KOULUTUSTASON MUKAAN</b>			
Varhaiskasvatus sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)	Ala-aste (9–12 vuotta)	Yläaste (12–15 vuotta)	Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)

## TAULUKKO B: AIHEET JA YKSITYISKOHTAISET OPPIMISTAVOITTEET

Tämä taulukko on jatkoa taulukolle A, ja siinä esitetään oppimistavoitteet jokaiselle taulukon A aiheelle. Koulutustasot ja opiskelijoiden valmiudet vaihtelevat maittain, minkä vuoksi tässä esitetyt koulutusryhmien ikä- ja koulutustasot ovat vain ohjeellisia ja niitä voidaan mukauttaa käyttäjien olosuhteisiin sopiviksi.

Aiheita ja oppimistavoitteita käsitellään tarkemmin seuraavissa taulukoissa B.1–B.9.

AIHEET	OPPIMISTAVOITTEET			
	Varhaiskasvatus sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)	Ala-aste (9–12 vuotta)	Yläaste (12–15 vuotta)	Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)
1. Paikalliset, kansalliset ja globaalit systeemit ja rakenteet	Opitaan kuvailemaan, miten paikallinen ympäristö on järjestetty ja miten se liittyy muuhun maailmaan, ja tutustutaan kansalaisuuden käsitteeseen	Tunnistetaan hallintorakenteet, päätöksentekoprosessit ja kansalaisuuden ulottuvuudet	Keskustellaan siitä, miten maailmanlaajuiset hallintorakenteet ovat vuorovaikutuksessa kansallisten ja paikallisten rakenteiden kanssa, ja tutustutaan maailmankansalaisuuteen	Analysoidaan kriittisesti maailmanlaajuisia hallintojärjestelmiä, -rakenteita ja -prosesseja ja arvioidaan niiden vaikutuksia maailmankansalaisuuteen
2. Yhteisöjen vuorovaikutukseen ja yhteyksiin vaikuttavat kysymykset paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla	Opitaan luettelemaan tärkeimpiä paikallisia, kansallisia ja maailmanlaajuisia ongelmia ja tutkitaan, millä tavoin ne voivat olla sidoksissa toisiinsa	Selvitetään syitä suurten yhteisten maailmanlaajuisien ongelmien taustalla ja niiden vaikutuksia kansallisella ja paikallisella tasolla	Tarkastellaan suurimpien paikallisten, kansallisten ja maailmanlaajuisien ongelmien perimmäisiä syitä sekä paikallisten ja maailmanlaajuisien tekijöiden keskinäisiä yhteyksiä	Tarkastellaan kriittisesti paikallisia, kansallisia ja maailmanlaajuisia ongelmia sekä päätöksenteon vastuuta ja seurauksia ja tutkitaan ja ehdotetaan asianmukaisia toimenpiteitä niiden ratkaisemiseksi
3. Taustalla olevat oletukset ja vallan dynamiikat	Opitaan nimeämään erilaisia tietolähteitä ja kehittämään perustutkimustaitoja	Opitaan erottamaan tosiasiat ja mielipiteet, todellisuus ja fiktiot sekä erilaiset näkemykset ja näkökulmat	Tutkitaan taustalla olevia oletuksia ja opitaan kuvaamaan eriarvoisuutta ja vallan dynamiikkoja	Arvioidaan kriittisesti tapoja, joilla vallan dynamiikat vaikuttavat omaäänisyyteen, vaikutusvaltaan, resursien saatavuuteen, päätöksentekoon ja hallintoon
4. Identiteetin eri tasot	Opitaan tunnistamaan, miten sopeudumme ympäröivään maailmaan ja olemme vuorovaikutuksessa sen kanssa, ja kehittämään sisäisiä taitoja ja ihmissuhdetaitoja	Tarkastellaan identiteetin eri tasoja ja niiden vaikutuksia muiden kanssa solmittavien suhteiden hallintaan	Opitaan tekemään ero henkilökohtaisen ja kollektiivisen identiteetin ja eri sosiaalisten ryhmien välillä ja kehittämään yhteiseen ihmiskuntaan kuulumisen tunnetta	Tutkitaan kriittisesti tapoja, joilla identiteetin eri tasot ovat vuorovaikutuksessa ja esiintyvät erilaisissa sosiaalisissa ryhmissä

AIHEET	OPPIMISTAVOITTEET			
	Varhaiskasvatus sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)	Ala-aste (9–12 vuotta)	Yläaste (12–15 vuotta)	Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)
5. Erilaiset yhteisöt, joihin ihmiset kuuluvat, ja niiden tavat olla yhteydessä toisiinsa	Havainnollistetaan eroja ja yhteyksiä eri sosiaaliryhmien välillä	Vertaillaan jaettuja ja erilaisia sosiaalisia, kulttuurisia ja oikeudellisia normeja	Opitaan osoittamaan arvostusta ja kunnioitusta erilaisuutta ja moninaisuutta kohtaan sekä ilmaisemaan empatiaa ja solidaarisuutta muita yksilöitä ja sosiaalisia ryhmiä kohtaan	Arvioidaan kriittisesti eri ryhmien, yhteisöjen ja maiden välisiä yhteyksiä
6. Erilaisuus ja moninaisuuden kunnioittaminen	Opitaan tekemään ero samankaltaisuuksien ja erojen välillä ja tunnustamaan, että jokaisella on oikeuksia ja velvollisuuksia	Luodaan hyviä suhteita eri yksilöiden ja ryhmien kanssa	Keskustellaan erilaisuuden ja moninaisuuden hyödyistä ja haasteista	Kehitetään ja sovelletaan arvoja, asenteita ja taitoja, joiden avulla on mahdollista toimia ja olla vuorovaikutuksessa eri ryhmien kanssa ja huomioida erilaiset näkökulmat
7. Vaikuttaminen yksin ja yhdessä	Tutkitaan mahdollisia tapoja toimia, joiden avulla voidaan parantaa maailmaa	Keskustellaan yksilöllisen ja kollektiivisen toiminnan tärkeydestä ja osallistutaan yhteisö- tai yhdyskuntatyöhön	Tutkitaan, miten yksilöt ja ryhmät ovat ryhtyneet toimiin paikallisesti, kansallisesti ja maailmanlaajuisesti tärkeissä asioissa, ja osallistutaan paikallisten, kansallisten ja maailmanlaajuisien ongelmien ratkaisemiseksi tehtyihin toimenpiteisiin	Kehitetään ja sovelletaan taitoja, jotka mahdollistavat osallistumisen vaikuttavaan kansalaistoimintaan
8. Eettisesti vastuullinen toiminta	Keskustellaan siitä, miten valintamme ja toimintamme vaikuttavat muihin ihmisiin ja planeettaamme, ja omaksutaan vastuullisen käyttäytymisen malli	Opetellaan ymmärtämään sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja eettisen vastuun käsitteet ja soveltamaan niitä jokapäiväisessä elämässä	Analysoidaan sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja eettiseen vastuuseen liittyviä haasteita ja ongelmia ja pohditaan niiden vaikutuksia yksilölliseen ja kollektiiviseen toimintaan	Arvioidaan kriittisesti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja eettisen vastuun kysymyksiä ja ryhdytään toimiin syrjinnän ja eriarvoisuuden torjumiseksi
9. Osallistuminen ja vaikuttaminen	Tunnistetaan kansalaistoiminnan merkitys ja hyödyt	Tunnistetaan mahdollisuuksia osallistua toimenpiteisiin ja ryhtyä toimiin	Kehitetään ja käytetään aktiivisen osallistumisen edellyttämiä taitoja ja ryhdytään toimiin yhteisen hyvän edistämiseksi	Ehdotetaan toimia myönteisen muutoksen hyväksi ja toimitaan sen edistämiseksi

## B.1 Aihe: Paikalliset, kansalliset ja globaalit systeemit ja rakenteet

Varhaiskasvatus sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)	Ala-aste (9–12 vuotta)
<p><b>Oppimistavoite:</b> Opitaan kuvailemaan, miten paikallinen ympäristö on järjestetty ja miten se liittyy muuhun maailmaan, ja tutustutaan kansalaisuuden käsitteeseen</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Yksilö itse, perhe, koulu, asuinalue, yhteisö, maa, maailma</li> <li>• Miten maailma on järjestäytynyt (ryhmät, yhteisöt, kylät, kaupungit, maat, alueet)</li> <li>• Suhteet, jäsenyys, sääntöjen laatiminen ja osallistuminen (perhe, ystävät, koulu, yhteisö, maa, maailma)</li> <li>• Miksi sääntöjä ja vastuita on olemassa, ja miksi ne voivat muuttua ajan myötä</li> </ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Opitaan tunnistamaan hallintorakenteita, päätöksentekoprosesseja ja kansalaisuuden eri ulottuvuuksia</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Paikalliset, kansalliset ja maailmanlaajuiset hallintorakenteet ja -järjestelmät sekä niiden väliset yhteydet ja keskinäiset riippuvuudet (kauppa, muuttoliike, ympäristö, media, kansainväliset organisaatiot, poliittiset ja taloudelliset liittoutumat, julkinen ja yksityinen sektori, kansalaisyhteiskunta)</li> <li>• Yhtäläisyydet ja erot oikeuksissa ja velvollisuuksissa, säännöissä ja päätöksissä ja kuinka eri yhteiskunnat noudattavat niitä (mukaan lukien historian, maantiedon ja kulttuurin tarkastelu)</li> <li>• Yhtäläisyydet ja erot kansalaisuuden määrittelyssä</li> <li>• Hyvä hallintotapa, oikeusvaltio, demokraattiset prosessit, avoimuus</li> </ul>
Yläaste (12–15 vuotta)	Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)
<p><b>Oppimistavoite:</b> Keskustellaan siitä, miten maailmanlaajuiset hallintorakenteet ovat vuorovaikutuksessa kansallisten ja paikallisten rakenteiden kanssa, ja tutustutaan maailmankansalaisuuteen</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Kansallinen konteksti ja sen historia, suhde, yhteys ja keskinäinen riippuvuus muiden kansakuntien, maailmanlaajuisien organisaatioiden ja laajemman maailmanlaajuisen kontekstin (kulttuurinen, taloudellinen, ympäristöön liittyvä, poliittinen) kanssa</li> <li>• Maailmanlaajuiset hallintorakenteet ja -prosessit (säännöt ja lait, oikeusjärjestelmät) ja niiden yhteydet kansallisiin ja paikallisiin hallintojärjestelmiin</li> <li>• Kuinka maailmanlaajuiset päätökset vaikuttavat yksilöihin, yhteisöihin ja maihin</li> <li>• Kansalaisuuteen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet suhteessa maailmanlaajuisiin viitekehyksiin ja niiden soveltaminen</li> <li>• Esimerkkejä maailmankansalaisista</li> </ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Analysoidaan kriittisesti maailmanlaajuisia hallintojärjestelmiä, -rakenteita ja -prosesseja ja arvioidaan niiden vaikutuksia maailmankansalaisuuteen</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Maailmanlaajuiset hallintojärjestelmät, -rakenteet ja -prosessit sekä tapa, jolla sääntelyä, politiikkaa ja päätöksiä tehdään ja sovelletaan eri tasoilla</li> <li>• Kuinka yksilöt, ryhmät, mukaan lukien julkinen ja yksityinen sektori, ovat mukana maailmanlaajuisissa hallintorakenteissa ja -prosesseissa</li> <li>• Kriittinen pohdinta siitä, mitä tarkoittaa olla globaalin yhteisön jäsen ja miten voidaan reagoida yhteisiin ongelmiin ja kysymyksiin (roolit, maailmanlaajuiset yhteydet, keskinäinen riippuvuus, solidaarisuus ja vaikutukset jokapäiväiseen elämään)</li> <li>• Kansallisvaltioiden välillä vallitsevat eriarvoisuudet ja niiden vaikutukset oikeuksien käyttämiseen ja velvollisuuksien suorittamiseen maailmanlaajuisissa hallintojärjestelmissä</li> </ul>

**B.2 Aihe: Yhteisöjen vuorovaikutukseen ja yhteyksiin vaikuttavat kysymykset paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla**

Varhaiskasvatus sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)	Ala-aste (9–12 vuotta)
<p><b>Oppimistavoite:</b> Opitaan luettelemaan tärkeimpiä paikallisia, kansallisia ja maailmanlaajuisia ongelmia ja tutkitaan, millä tavoin ne voivat olla sidoksissa toisiinsa</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Paikallisyhteisöön vaikuttavat asiat (ympäristöön liittyvät, sosiaaliset, poliittiset, taloudelliset tai muut)</li> <li>• Samanlaiset tai erilaiset ongelmat saman maan muissa yhteisöissä ja muissa maissa</li> <li>• Maailmanlaajuisien ongelmien vaikutukset yksilöiden ja yhteisöjen elämään</li> <li>• Miten yksilö ja yhteisö vaikuttavat globaaliin yhteisöön</li> </ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Selvitetään syitä suurten yhteisten maailmanlaajuisien ongelmien taustalla ja niiden vaikutuksia kansallisella ja paikallisella tasolla</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Globaalit muutokset ja kehitys ja niiden vaikutus ihmisten jokapäiväiseen elämään</li> <li>• Maailmanlaajuiset ongelmat (ilmastonmuutos, köyhyys, sukupuolten eriarvoisuus, saastuminen, rikollisuus, konfliktit, sairaudet, luonnonkatastrofit) ja näiden ongelmien syyt</li> <li>• Yhteydet ja keskinäiset riippuvuudet maailmanlaajuisien ja paikallisten ongelmien välillä</li> </ul>
Yläaste (12–15 vuotta)	Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)
<p><b>Oppimistavoite:</b> Tarkastellaan suurimpien paikallisten, kansallisten ja maailmanlaajuisien ongelmien perimmäisiä syitä sekä paikallisten, kansallisten ja globaalien tekijöiden keskinäisiä yhteyksiä</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Yhteiset paikalliset, kansalliset ja maailmanlaajuiset haasteet ja niiden taustalla olevat syyt</li> <li>• Muuttuvat globaalit voimat ja kuviot ja niiden vaikutukset ihmisten jokapäiväiseen elämään</li> <li>• Kuinka historia, maantiede, politiikka, talous, uskonto, tekniikka, media tai muut tekijät vaikuttavat ajankohtaisiin maailmanlaajuisiin ongelmiin (sananvapaus, naisten asema, pakolaiset, maahanmuuttajat, kolonialismin perintö, orjuus, etniset ja uskonnolliset vähemmistöt, ympäristön pilaantuminen)</li> <li>• Miten maailmanlaajuisesti tai yhdessä osassa maailmaa tehdyt päätökset voivat vaikuttaa ihmisten ja ympäristön nykyiseen ja tulevaan hyvinvointiin muualla</li> </ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Tarkastellaan kriittisesti paikallisia, kansallisia ja maailmanlaajuisia ongelmia sekä päätöksenteon vastuita ja seurauksia ja tutkitaan ja ehdotetaan asianmukaisia toimenpiteitä niiden ratkaisemiseksi</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Tutkitaan tärkeitä paikallisia, kansallisia ja maailmanlaajuisia ongelmia ja niitä koskevia näkökulmia (sukupuoleen perustuva syrjintä, ihmisoikeudet, kestävä kehitys, rauha ja konfliktit, pakolaiset, muuttoliike, ympäristön laatu, nuorisotyöttömyys)</li> <li>• Analysoidaan perusteellisesti maailmanlaajuisien ongelmien toisiinsa kytkeytyvää luonnetta (perimmäiset syyt, tekijät, edistävät tekijät, ulottuvuudet, kansainväliset organisaatiot, monikansalliset yritykset)</li> <li>• Arvioidaan sitä, miten maailmanlaajuiset hallintorakenteet ja -prosessit vastaavat maailmanlaajuisiin ongelmiin, sekä niihin liittyvien toimenpiteiden tehokkuutta ja tarkoituksenmukaisuutta (sovittelu, välitiesmenettely, pakotteet, liittoutumat)</li> <li>• Pohditaan kriittisesti historian, maantiedon, politiikan, talouden, kulttuurin tai muiden tekijöiden vaikutuksia maailmanlaajuisiin ongelmiin sekä näiden kaikkien keskinäistä riippuvuutta</li> <li>• Suoritetaan tutkimuksia ja analyysejä sekä viestitään aiheista, joilla on maailmanlaajuisia ja paikallisia yhteyksiä (lasten oikeudet, kestävä kehitys)</li> </ul>

### B.3 Aihe: Taustalla olevat oletukset ja vallan dynamiikat

Varhaiskasvatusta sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)	Ala-aste (9–12 vuotta)
<p><b>Oppimistavoite:</b> Opitaan nimeämään erilaisia tietolähteitä ja kehittämään perustutkimustaitoja</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Eri tietolähteet ja tiedon kerääminen eri työkalujen ja lähteiden avulla (ystävät, perhe, paikallinen yhteisö, koulu, sarjakuvat, tarinat, elokuvat, uutiset)</li> <li>Kuunteleminen tarkkaan ja viestiminen selkeästi (viestintätaidot, kielet)</li> <li>Keskeisten ajatusten ja eri näkökulmien tunnistaminen</li> <li>Viestien tulkinta, mukaan lukien monimutkaisia tai ristiriitaisia viestejä</li> </ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Opitaan erottamaan tosiasiat ja mielipiteet, todellisuus ja fiktio sekä erilaiset näkemykset ja näkökulmat</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Medialukutaito ja sosiaalisen median taidot (erilaiset median muodot, mukaan lukien sosiaalinen media)</li> <li>Eri näkökulmat, subjektiivisuus, näytöt ja todisteet, puolueellisuus</li> <li>Näkökulmiin vaikuttavat tekijät (sukupuoli, ikä, uskonto, etninen alkuperä, kulttuuri, sosioekonominen ja maantieteellinen konteksti, ideologiat ja uskomusjärjestelmät tai muut olosuhteet)</li> </ul>
Yläaste (12–15 vuotta)	Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)
<p><b>Oppimistavoite:</b> Tutkitaan taustalla olevia oletuksia ja opitaan kuvaamaan eriarvoisuutta ja vallan dynamiikkoja</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Tasa-arvon, eriarvoisuuden ja syrjinnän käsitteet</li> <li>Eriarvoisuuteen ja vallan dynamiikkoihin vaikuttavat tekijät ja joidenkin ihmisten kohtaamat haasteet (maahanmuuttajat, naiset, nuoret, syrjäytyneet väestöt)</li> <li>Analysoidaan maailmanlaajuisia ongelmia koskevia erilaisia tietoja (tunnistetaan tärkeimpiä ajatuksia, kerätään näyttöjä, verrataan samankaltaisuuksia ja eroja, opetellaan tunnistamaan eri näkökulmia tai vääriä käsityksiä ja ristiriitaisia viestejä sekä arvioimaan tietoja)</li> </ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Arvioidaan kriittisesti tapoja, joilla vallan dynamiikat vaikuttavat omaäänisyyteen, vaikutusvaltaan, resurssien saatavuuteen, päätöksentekoon ja hallintoon</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Nykyisten maailmanlaajuisien ongelmien analysointi vallan dynamiikkojen näkökulmasta (sukupuolten tasa-arvo, vammaisuus, nuorisotyöttömyys)</li> <li>Tekijät, jotka edistävät tai estävät kansalaisuuden toteutumista ja kansalaistoimintaa maailmanlaajuisella, kansallisella ja paikallisella tasolla (sosiaalinen ja taloudellinen eriarvoisuus, poliittinen dynamiikka, valtasuhteet, syrjäytyminen, syrjintä, valtio, sotilaallinen voima / poliisivoimat, yhteiskunnalliset liikkeet, ammattiliitot)</li> <li>Eri näkökantojen, vastustajien tai vähemmistöjen näkemysten ja kritiikkien kriittinen tarkastelu, mukaan lukien joukkoviestimien ja sosiaalisen median roolin arviointi maailmanlaajuisissa keskusteluissa ja maailmankansalaisuudessa</li> </ul>



#### B.4 Aihe: Identiteetin eri tasot

Varhaiskasvatus sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)	Ala-aste (9–12 vuotta)
<p><b>Oppimistavoite:</b> Opitaan tunnistamaan, miten sopeudumme ympäröivään maailmaan ja olemme vuorovaikutuksessa sen kanssa, ja kehittämään sisäisiä taitoja ja ihmissuhdetaitoja</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Oma identiteetti, yhteenkuuluvuus ja suhteet (oma itse, perhe, ystävät, yhteisö, alue, maa)</li><li>• Asuinpaikkani ja miten yhteisöni liittyy muuhun maailmaan</li><li>• Itsetunto ja muiden ihmisten arvostus</li><li>• Muiden ihmisten lähestyminen ja positiivisten suhteiden luominen</li><li>• Omien ja muiden ihmisten tunteiden tunnistaminen</li><li>• Avun pyytäminen ja tarjoaminen</li><li>• Viestintä, halu yhteistyöhön ja muista välittäminen</li></ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Tarkastellaan identiteetin eri tasoja ja niiden vaikutuksia muiden kanssa solmittavien suhteiden hallintaan</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Yksilön suhde yhteisöön (historiallisesti, maantieteellisesti ja taloudellisesti)</li><li>• Kuinka olemme yhteydessä laajempaan maailmaan lähiyhteisömmme ulkopuolella ja eri tavoin (media, matkailu, musiikki, urheilu, kulttuuri)</li><li>• Kansallisvaltio, kansainväliset organisaatiot ja elimet, monikansalliset yritykset</li><li>• Empatia, solidaarisuus, konfliktien hallinta ja ratkaiseminen, väkivallan, myös sukupuoleen perustuvan väkivallan, ja kiusaamisen estäminen</li><li>• Neuvottelu, sovittelu, sovinto, win-win-ratkaisut</li><li>• Voimakkaiden tunteiden (myönteisten ja kielteisten) sääntely ja hallinta</li><li>• Kielteisten vertaispaineiden kestäminen</li></ul>
Yläaste (12–15 vuotta)	Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)
<p><b>Oppimistavoite:</b> Opitaan tekemään ero henkilökohtaisen ja kollektiivisen identiteetin ja eri sosiaalisten ryhmien välillä ja kehittämään yhteiseen ihmiskuntaan kuulumisen tunnetta</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Eri ryhmille kuuluvat ja niihin liittyvät useat identiteetit</li><li>• Henkilökohtaisen ja kollektiivisen identiteetin monitasoisuus, uskomukset ja näkökulmat (henkilökohtaiset, ryhmään, ammatillisuuteen ja kansalaisuuteen liittyvät)</li><li>• Osallistuminen projekteihin ja yhteistyö projekteissa, joilla pyritään vastaamaan yhteisiin haasteisiin</li><li>• Tunne kuulumisesta yhteiseen ihmiskuntaan</li><li>• Positiivisten suhteiden vahvistaminen eri taustat omaaviin ihmisiin</li></ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Tutkitaan kriittisesti tapoja, joilla identiteetin eri tasot ovat vuorovaikutuksessa ja esiintyvät erilaisissa sosiaalisissa ryhmissä</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Henkilökohtaiset identiteetit ja kuuluminen eri ryhmiin paikallisissa, kansallisissa, alueellisissa ja globaaleissa yhteyksissä sekä niiden tarkasteleminen useista näkökulmista</li><li>• Kollektiivinen identiteetti, jaetut arvot ja globaalinen kansalaiskulttuurin luomisen vaikutukset</li><li>• Monimutkaiset ja monipuoliset näkökulmat ja käsitykset kansalaisidentiteetistä ja -jäsenyydestä maailmanlaajuisissa ongelmissa tai tapahtumissa tai kulttuuristen, taloudellisten ja poliittisten esimerkkien kautta (etniset tai uskonnolliset vähemmistöt, pakolaiset, historialliset orjuuden perinnöt, muuttoliike)</li><li>• Tekijät, jotka johtavat onnistuneeseen kansalaistointaan (henkilökohtaiset ja kollektiiviset intressit, asenteet, arvot ja taidot)</li><li>• Sitoutuminen henkilökohtaisen ja kollektiivisen hyvinvoinnin edistämiseen ja vaalimiseen</li></ul>

**B.5 Aihe: Erilaiset yhteisöt, joihin ihmiset kuuluvat, ja niiden tavat olla yhteydessä toisiinsa**

<b>Varhaiskasvatus sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)</b>	<b>Ala-aste (9–12 vuotta)</b>
<p><b>Oppimistavoite:</b> Havainnollistetaan eroja ja yhteyksiä eri sosiaaliryhmien välillä</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Yhtäläisyydet ja erot kulttuurien ja yhteiskuntien sisällä ja välillä (sukupuoli, ikä, sosioekonominen asema, syrjäytyneet väestöt)</li><li>• Yhteydet yhteisöjen välillä</li><li>• Yhteiset perustarpeet ja ihmisoikeudet</li><li>• Kaikkien ihmisten ja elävien olentojen, ympäristön ja asioiden arvostaminen ja kunnioittaminen</li></ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Vertaillaan jaettuja ja erilaisia sosiaalisia, kulttuurisia ja oikeudellisia normeja</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Eri kulttuurit ja yhteiskunnat oman kokemuksen ulkopuolella eri näkökulmien arvostaminen</li><li>• Sääntöjen luominen ja toiminta eri puolilla maailmaa ja eri ryhmien kesken</li><li>• Oikeuden ja oikeussuojan saatavuuden käsitteet</li><li>• Moninaisuuden tunnistaminen ja kunnioittaminen</li></ul>
<b>Yläaste (12–15 vuotta)</b>	<b>Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)</b>
<p><b>Oppimistavoite:</b> Opitaan osoittamaan arvostusta ja kunnioitusta erilaisuutta ja moninaisuutta kohtaan sekä ilmaisemaan empatiaa ja solidaarisuutta muita yksilöitä ja sosiaalisia ryhmiä kohtaan</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Henkilökohtaiset ja yhteiset arvot, miten ne voivat poiketa toisistaan ja mikä niitä muovaa</li><li>• Yhteisten arvojen (kunnioitus, suvaitsevaisuus ja ymmärrys, solidaarisuus, empatia, välittäminen, tasa-arvo, osallisuus, ihmisarvo) merkitys rauhanomaisen rinnakkaiselon oppimisessa</li><li>• Sitoutuminen erilaisuuden ja moninaisuuden (sosiaalinen ja ympäristöön liittyvä) edistämiseen ja vaalimiseen</li></ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Arvioidaan kriittisesti eri ryhmien, yhteisöjen ja maiden välisiä yhteyksiä</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Kansalaisten, ryhmien ja valtioiden oikeudet ja velvollisuudet kansainvälisessä yhteisössä</li><li>• Laillisuuden, oikeusvaltion, asianmukaisen menettelyn ja oikeuden käsitteet</li><li>• Yhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja hyvinvointiin liittyvien uhkien ja mahdollisuuksien ymmärtäminen maailmanlaajuisella tasolla</li><li>• Jokaisen ihmisen ihmisoikeuksien edistäminen ja puolustaminen</li></ul>

**B.6 Aihe: Eri-laisuus ja moninaisuuden kunnioittaminen**

<b>Varhaiskasvatus sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)</b>	<b>Ala-aste (9–12 vuotta)</b>
<p><b>Oppimistavoite:</b> Opitaan tekemään ero samankaltaisuuksien ja erojen välillä ja tunnustamaan, että jokaisella on oikeuksia ja velvollisuuksia</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Mikä tekee meistä samanlaisia ja mikä erottaa meidät suhteessa muihin yhteisön ihmisiin (kieli, ikä, kulttuuri, elämäntavat, perinteet, ominaisuudet)</li><li>• Kunnioituksen ja hyvien suhteiden merkitys hyvinvoinnillemme</li><li>• Oppiminen kuuntelemaan, ymmärtämään, olemaan samaa mieltä ja eri mieltä ja hyväksymään erilaisia näkemyksiä ja näkökulmia</li><li>• Toisten ja itsensä kunnioittaminen ja erojen arvostaminen</li></ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Luodaan hyviä suhteita eri yksilöiden ja ryhmien kanssa</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Opitaan ymmärtämään yhteiskuntien ja kulttuurien samankaltaisuuksia ja eroja (uskomukset, kieli, perinteet, uskonto, elämäntavat, etninen alkuperä)</li><li>• Opitaan arvostamaan ja kunnioittamaan moninaisuutta ja olemaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa yhteisössä ja muualla maailmassa</li><li>• Omaksutaan arvoja ja taitoja, joiden avulla ihmiset voivat elää yhdessä rauhanomaisesti (kunnioitus, tasa-arvo, välittäminen, empatia, solidaarisuus, suvaitsevaisuus, osallisuus, viestintä, neuvottelu, konfliktien johtaminen ja ratkaiseminen, erilaisten näkökulmien hyväksyminen, väkivallattomuus)</li></ul>
<b>Yläaste (12–15 vuotta)</b>	<b>Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)</b>
<p><b>Oppimistavoite:</b> Keskustellaan erilaisuuden ja moninaisuuden hyödyistä ja haasteista</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Hyvien suhteiden merkitys yksilöiden, ryhmien, yhteiskuntien ja kansallisvaltioiden välillä rauhanomaisen rinnakkaiselon ja henkilökohtaisen ja kollektiivisen hyvinvoinnin kannalta</li><li>• Kuinka erilaiset identiteetit (etninen, kulttuurinen, uskonnollinen, kielellinen, sukupuoleen ja ikään liittyvät) ja muut tekijät vaikuttavat kykyymme elää yhdessä</li><li>• Yhdessä elämisen haasteet ja konfliktien mahdolliset aiheuttajat (syrjäytyminen, suvaitsemattomuus, stereotypit, syrjintä, eriarvoisuus, etuoikeudet, omat intressit, pelko, viestinnän puute, sananvapaus, resurssien niukkuus ja epätasa-arvoinen saatavuus)</li><li>• Miten eri identiteettejä ja ryhmiä edustavat yksilöt ja ryhmät osallistuvat kollektiivisesti maailmanlaajuisesti tärkeisiin kysymyksiin saadakseen aikaan parannuksia maailmanlaajuisesti</li><li>• Vuoropuhelun sekä neuvottelu- ja konfliktinhallintataitojen harjoittelu</li></ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Kehitetään ja sovelletaan arvoja, asenteita ja taitoja, joiden avulla on mahdollista toimia ja olla vuorovaikutuksessa eri ryhmien kanssa ja huomioida erilaiset näkökulmat</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Keskinäinen riippuvuus ja eri yhteiskunnissa ja kulttuureissa elämisen haasteet (valtaan liittyvät erot ja epätasa-arvo, taloudelliset erot, konfliktit, syrjintä, stereotypit)</li><li>• Monipuoliset ja monitasoiset näkökulmat</li><li>• Eri organisaatioiden toimet myönteisten muutosten aikaansaamiseksi maailmanlaajuisissa ongelmissa (kansalliset ja kansainväliset liikkeet, liittyen esimerkiksi naisiin, työvoimaan, vähemmistöihin, alkuperäiskansoihin ja seksuaalivähemmistöihin)</li><li>• Empatiaan ja kunnioitukseen liittyvät arvot ja asenteet myös niiden ryhmien ulkopuolella, joihin yksilö itse kuuluu</li><li>• Rauhan, yhteisymmärryksen rakentamisen ja väkivallattomuuden käsitteet</li><li>• Osallistuminen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen (paikallinen, kansallinen ja maailmanlaajuinen taso)</li></ul>

## B.7 Aihe: Vaikuttaminen yksin ja yhdessä

Varhaiskasvatus sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)	Ala-aste (9–12 vuotta)
<p><b>Oppimistavoite:</b> Tutkitaan mahdollisia tapoja toimia, joiden avulla voidaan parantaa maailmaa</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Miten valintamme ja toimintamme voivat tehdä kodistamme, kouluyhteisöstämme, maastamme ja planeetastamme paremman asuinpaikan, ja miten niiden kautta voidaan suojella ympäristöämme</li><li>• Oppiminen työskentelemään yhdessä (yhteisön todelliseen elämään liittyvät yhteistyöprojektit: esim. työskentely muiden kanssa tietojen keräämiseksi ja esittämiseksi sekä eri menetelmien käyttäminen havaintojen ja ideoiden välittämiseksi)</li><li>• Päätöksenteko- ja ongelmanratkaisutaidot</li></ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Keskustellaan yksilöllisen ja kollektiivisen toiminnan tärkeydestä ja osallistutaan yhteisö- tai yhdyskuntatyöhön</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Yhteydet henkilökohtaisten, paikallisten, kansallisten ja maailmanlaajuisien ongelmien välillä</li><li>• Yksilöllisen ja kollektiivisen kansalaistoiminnan muodot eri kulttuureissa ja yhteiskunnissa (asioiden edistäminen, yhdyskuntapalvelu, media, viralliset hallintoprosessit, kuten äänestys)</li><li>• Vapaaehtoisryhmien, yhteiskunnallisten liikkeiden ja kansalaisten roolit yhteisöjen kehittämiseksi ja ratkaisujen löytämiseksi maailmanlaajuisille ongelmille</li><li>• Esimerkkejä kansalaistoimintaan osallistuvista yksilöistä ja ryhmistä, jotka ovat vaikuttaneet paikallisesti ja maailmanlaajuisesti (Nelson Mandela, Malala Yousafzai, Punainen Risti / Puolikuu, Lääkärit ilman rajoja, olympialaiset), ja näiden toimijoiden näkemykset, toiminta ja sosiaaliset yhteydet</li><li>• Ymmärrys siitä, että teoilla on seurauksia</li></ul>
Yläaste (12–15 vuotta)	Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)
<p><b>Oppimistavoite:</b> Tutkitaan, miten yksilöt ja ryhmät ovat ryhtyneet toimiin paikallisesti, kansallisesti ja maailmanlaajuisesti tärkeissä asioissa, ja osallistutaan paikallisten, kansallisten ja maailmanlaajuisien ongelmien ratkaisemiseksi tehtyihin toimenpiteisiin</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Yksilöiden ja ryhmien (julkiset laitokset, kansalaisyhteiskunta, vapaaehtoisryhmät) roolien ja velvollisuuksien määrittäminen toiminnan kannalta</li><li>• Tekojen seurausten ennakointi ja analysointi</li><li>• Yhteisön parantamiseksi toteutettujen toimien tunnistaminen (poliittiset prosessit, tiedotusvälineiden ja teknologian käyttö, painostus- ja eturyhmät, yhteiskunnalliset liikkeet, väkivallaton aktivismi, asioiden edistäminen)</li><li>• Kansalaistoiminnan hyötyjen, mahdollisuuksien ja vaikutusten tunnistaminen</li><li>• Yksittäisten ja kollektiivisten toimien onnistumiseen vaikuttavat ja sitä rajoittavat tekijät</li></ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Kehitetään ja sovelletaan taitoja, jotka mahdollistavat osallistumisen vaikuttavaan kansalaistoimintaan</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Analysoidaan tekijöitä, jotka voivat vahvistaa tai rajoittaa kansalaistoimintaa (taloudellinen, poliittinen ja sosiaalinen dynamiikka ja esteet tiettyjen ryhmien, kuten naisten, etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen, vammaisten ja nuorten) edustamiselle ja niihin kuulumiselle</li><li>• Kyky valita sopivin tapa hankkia tietoja, ilmaista mielipiteitä ja ryhtyä toimiin tärkeissä globaaleissa asioissa (tehokkuus, tulokset, kielteiset vaikutukset, eettiset näkökohdat)</li><li>• Paikallisiin ja maailmanlaajuisiin kysymyksiin liittyvät yhteistyöprojektit (ympäristö, rauhan rakentaminen, homofobia, rasismi)</li><li>• Tehokkaaseen poliittiseen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen vaadittavat taidot (kriittinen tutkimus, näyttöjen ja todisteiden arviointi, perusteltujen argumenttien esittäminen, toiminnan suunnittelu ja organisointi, yhteistyö, toiminnan mahdollisten seurausten pohtiminen, onnistumisista ja epäonnistumisista oppiminen)</li></ul>

## B.8 Aihe: Eettisesti vastuullinen toiminta

Varhaiskasvatus sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)	Ala-aste (9–12 vuotta)
<p><b>Oppimistavoite:</b> Keskustellaan siitä, miten valintamme vaikuttavat muihin ihmisiin ja planeettaamme, ja omaksutaan vastuullisen käyttäytymisen malli</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Oman itsemme, muiden ja ympäristön kunnioittamiseen ja niistä huolehtimiseen liittyvät arvot</li><li>• Yksilölliset ja yhteisön resurssit (kulttuuriset, taloudelliset) sekä ”rikkaan” ja ”köyhän” ja ”oikeudenmukaisen” ja ”epäoikeudenmukaisen” käsitteet</li><li>• Yhteydet ihmisten ja ympäristön välillä</li><li>• Kestävien kulutustottumusten omaksuminen</li><li>• Henkilökohtaiset valinnat ja teot sekä niiden vaikutus muihin ihmisiin ja ympäristöön</li><li>• ”Oikean” ja ”väärän” käsitteiden erottaminen sekä omien valintojen, mielipiteiden ja arvojen perustelevuus</li></ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Opitaan ymmärtämään sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja eettisen vastuun käsitteet ja soveltamaan niitä jokapäiväisessä elämässä</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Mitä tarkoittaa olla eettisesti vastuullinen ja osallistuva maailmankansalainen</li><li>• Henkilökohtaiset näkemykset oikeudenmukaisuudesta ja maailmanlaajuisesti tärkeistä kysymyksistä (ilmastonmuutos, reilu kauppa, terrorismin torjunta, resurssien saatavuus)</li><li>• Todelliset esimerkit maailmanlaajuisesta epäoikeudenmukaisuudesta (ihmisoikeusloukkaukset, nälkä, köyhyys, sukupuoleen perustuva syrjintä, lapsisotilaiden värväys)</li><li>• Päätöksentekotaitojen ja vastuullisen käyttäytymisen osoittaminen henkilökohtaisessa elämässä sekä koulun ja yhteisön kontekstissa</li></ul>
Yläaste (12–15 vuotta)	Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)
<p><b>Oppimistavoite:</b> Analysoidaan sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja eettiseen vastuuseen liittyviä haasteita ja ongelmia ja pohditaan niiden vaikutuksia yksilölliseen ja kollektiiviseen toimintaan</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja eettistä vastuuta koskevat erilaiset näkökulmat eri puolilla maailmaa sekä niihin vaikuttavat uskomukset, arvot ja tekijät</li><li>• Kuinka nämä näkökulmat voivat vaikuttaa oikeudenmukaisuuteen/epäoikeudenmukaisuuteen, eettisiin/epäeettisiin käytäntöihin</li><li>• Vaikuttava ja eettinen kansalaistoiminta maailmanlaajuisissa ongelmissa (myötätunto, empatia, solidaarisuus, vuoropuhelu, välittäminen ja ihmisten ja ympäristön kunnioittaminen)</li><li>• Eettiset ongelmat (lapsityövoima, elintarviketurva, lailliset ja laittomat toimintatavat, kuten väkivallan käyttö), joita kansalaiset kohtaavat huolehtiessaan poliittisista ja sosiaalisista velvollisuuksistaan ja toimiessaan maailmankansalaisen roolissaan</li></ul>	<p><b>Oppimistavoite:</b> Arvioidaan kriittisesti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja eettisen vastuun kysymyksiä ja ryhdytään toimiin syrjinnän ja eriarvoisuuden torjumiseksi</p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Tavat, joilla sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja eettistä vastuuta koskevat erilaiset näkemykset vaikuttavat poliittiseen päätöksentekoon ja kansalaistoimintaan (jäsenyys poliittisissa liikkeissä, vapaaehtois, yhteisö- ja yhdyskuntatyö, osallistuminen hyväntekeväisyysryhmiin tai uskonnollisiin ryhmiin) tai vaikeuttavat maailmanlaajuisten ongelmien ratkaisemista</li><li>• Eettisiin kysymyksiin liittyvät asiat (ydinvoima ja -aseet, alkuperäiskansojen oikeudet, sensuuri, eläimiin kohdistuva julmuus, liiketoimintakäytännöt)</li><li>• Oikeudenmukaisuutta ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta koskevien erilaisten ja ristiriitaisten näkemysten hallitsemiseen liittyvät haasteet</li><li>• Epäoikeudenmukaisuuden ja eriarvoisuuden torjuminen</li><li>• Eettisen ja sosiaalisen vastuun osoittaminen</li></ul>

B.9 Aihe: Osallistuminen ja vaikuttaminen	
<b>Varhaiskasvatus sekä esi- ja alkuopetus (5–9 vuotta)</b>	<b>Ala-aste (9–12 vuotta)</b>
<p><b>Oppimistavoite: Tunnistetaan kansalaistoiminnan merkitys ja hyödyt</b></p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Yksilöllisen ja kollektiivisen kansalaistoiminnan hyödyt</li> <li>• Yksilöt ja yhteisöt, jotka ryhtyvät toimiin yhteisön parantamiseksi (kansalaiset, klubit, kerhot, verkostot, ryhmät, organisaatiot, ohjelmat, aloitteet)</li> <li>• Lasten rooli ratkaisujen löytämisessä paikallisiin, kansallisiin ja maailmanlaajuisiin haasteisiin (koulu, perhe, lähiyhteisö, maa, planeetta)</li> <li>• Osallistumisen muodot kotona, koulussa ja yhteisössä kansalaisuuden perusnäkökohtina</li> <li>• Osallistuminen vuoropuheluun ja keskusteluun</li> <li>• Osallistuminen aktiviteetteihin luokkahuoneen ulkopuolella</li> <li>• Työskentely tehokkaasti ryhmissä</li> </ul>	<p><b>Oppimistavoite: Tunnistetaan mahdollisuuksia osallistua toimenpiteisiin ja ryhtyä toimiin</b></p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Miten ihmiset ovat mukana näissä organisaatioissa, ja mitä tietoja, taitoja ja muita ominaisuuksia he tuovat mukanaan</li> <li>• Tekijät, jotka voivat edistää muutosta tai estää sen toteutumisen</li> <li>• Ryhmien ja organisaatioiden (klubit, kerhot, verkostot, urheilujoukkueet, ammattiliitot, ammattijärjestöt) rooli</li> <li>• Osallistuminen projekteihin ja kirjallisten töiden tuottamiseen</li> <li>• Osallistuminen yhteisölliseen toimintaan</li> <li>• Osallistuminen koulun päätöksentekoon</li> </ul>
<b>Yläaste (12–15 vuotta)</b>	<b>Toisen asteen opinnot (15–18+ vuotta)</b>
<p><b>Oppimistavoite: Kehitetään aktiivisen osallistumisen edellyttämiä taitoja ja ryhdytään toimiin yhteisen hyvän edistämiseksi</b></p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Henkilökohtainen motivaatio ja sen vaikutukset aktiiviseen kansalaisuuteen</li> <li>• Henkilökohtaiset arvot ja etiikka päätösten ja toimien ohjaajina</li> <li>• Opitaan tapoja osallistua yhteisön sisällä maailmanlaajuisesti tärkeän asian ratkaisemiseen</li> <li>• Osallistutaan ennakoivasti paikallisiin, kansallisiin ja maailmanlaajuisiin aloitteisiin</li> <li>• Kehitetään ja sovelletaan tarvittavia tietoja, taitoja, arvoja ja asenteita, joita yleismaailmalliset arvot ja ihmisoikeusperiaatteet tukevat</li> <li>• Vapaaehtoistyön ja palveluoppimisen mahdollisuudet</li> <li>• Verkostoituminen (vertaiset, kansalaisyhteiskunta, voittoa tavoittelemattomat organisaatiot, ammatilliset edustajat)</li> <li>• Yhteiskunnallinen yrittäjyys</li> <li>• Myönteisen käyttäytymisen omaksuminen</li> </ul>	<p><b>Oppimistavoite: Ehdotetaan toimia myönteisen muutoksen hyväksi ja toimitaan sen edistämiseksi</b></p> <p><b>Keskeiset teemat:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Opitaan olemaan aktiivisia maailmankansalaisia ja muuttamaan omaa itseä ja yhteiskuntaa</li> <li>• Osallistutaan sellaisten tarpeiden ja painopisteiden analysointiin ja tunnistamiseen, jotka edellyttävät toimia tai muutoksia paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla</li> <li>• Osallistutaan aktiivisesti myönteiseen muutokseen tähtäävän vision, strategian ja toimintasuunnitelman luomiseen</li> <li>• Selvitetään mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen</li> <li>• Analysoidaan kriittisesti eri toimijoiden panoksia ja työn vaikutuksia</li> <li>• Inspiroidaan, kannustetaan ja opetetaan muita toimimaan</li> <li>• Kehitetään viestintä- ja neuvottelutaitoja ja valmiuksia edistää asioita</li> <li>• Hankitaan tietoja ja ilmaistaan omia mielipiteitä tärkeistä maailmanlaajuisista asioista</li> <li>• Edistetään myönteistä yhteiskunnan käyttäytymistä</li> </ul>

## TAULUKKO C: AVAINSANAT

Tässä taulukossa on ohjeellinen luettelo avainsanoista, joita voidaan käyttää perustana keskusteluille ja toimenpiteille, jotka liittyvät edellä kuvattuihin oppimistavoitteisiin. Ne on järjestetty temaattisesti ohjeellisella tavalla. Monet näistä kysymyksistä liittyvät toisiinsa ja ovat sidoksissa useampaan kuin yhteen aiemmin esitetystä aiheista ja oppimistavoitteista. Luetteloon voidaan tarvittaessa lisätä myös muita maailmanlaajuisia ongelmia ja tiettyihin konteksteihin liittyviä kysymyksiä.

<p><b>Globaalit ja paikalliset kysymykset ja niiden väliset suhteet/ Paikalliset, kansalliset ja globaalit hallintojärjestelmät ja -rakenteet/ Vuorovaikutukseen ja yhteyksiin vaikuttavat kysymykset/ Taustalla olevat olettamukset ja vallan dynamiikat</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kansalaisuus, työllisyys, globalisaatio, maahanmuutto, keskinäiset yhteydet, keskinäinen riippuvuus, muuttoliike, liikkuvuus, pohjois-etelä-suhteet, poliittikka, valtasuhteet</li> <li>• oikeussuojan saatavuus, suostumusikä, päätöksenteko, demokratia, demokraattiset prosessit, elintarviketurva, hyvä hallintotapa, sananvapaus, sukupuolten tasa-arvo, humanitaarinen oikeus, rauha, rauhan rakentaminen, yleinen etu, velvollisuudet, oikeudet (lasten oikeudet, kulttuuriset oikeudet, ihmis-oikeudet, alkuperäiskansojen oikeudet, oikeus koulutukseen, naisten oikeudet), oikeusvaltio, säännöt, avoimuus, hyvinvointi (yksilöllinen ja kollektiivinen)</li> <li>• julmuudet, turvapaikanhakijat, lapsityövoima, lapsisotilaat, sensuuri, konflikti, sairaudet (ebola, HIV ja AIDS) taloudelliset erot, ääriilikkeet, kansanmurha, maailmanlaajuinen köyhyys, eriarvoisuus, suvaitsemattomuus, ydinvoima, ydinaseet, rasismi, pakolaiset, seksismi, terrorismi, työttömyys, epätasaiset resurssit, väkivalta, sota</li> <li>• kansalaisyhteiskunta, yritysten sosiaalinen vastuu, monikansalliset yritykset, yksityinen sektori, uskonnollinen vs. maallinen, sidosryhmät, valtion vastuu, nuoriso</li> <li>• biologinen monimuotoisuus, ilmastonmuutos, katastrofiriskien vähentäminen, hätätilanteet, toiminta hätätilanteissa, ympäristö, luonnonkatastrofit, kestävä kehitys, veden laatu</li> <li>• maantiede, historia, kolonialismin perintö, orjuuden perintö, medialukutaito, sosiaalinen media</li> </ul>
<p><b>Identiteettien, suhteiden ja moninaisuuden kunnioittamisen kehittäminen ja hallinta</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• yhteisö, maa, diasporat, perhe, alkuperäiskansat, vähemmistöt, asuinalue, koulu, yksilö itse ja muut, maailma</li> <li>• asenteet, käyttäytyminen, uskomukset, kulttuuri, kulttuurinen moninaisuus, moninaisuus, sukupuoli, identiteetti (kollektiivinen identiteetti, kulttuuri-identiteetti, sukupuoli-identiteetti, kansallinen identiteetti, henkilökohtainen identiteetti), kulttuurienvälinen vuoropuhelu, kieli/kielet (kaksikielisyys/monikielisyys), uskonto, seksuaalisuus, arvojärjestelmät, arvot</li> <li>• huolenpito, myötätunto, huolenaihe, empatia, oikeudenmukaisuus, rehellisyys, eheys, ystävällisyys, rakkaus, kunnioitus, solidaarisuus, suvaitsevaisuus, ymmärrys, maailmanmielisyys</li> <li>• itsevarmuus, viestintä, konfliktien ratkaiseminen, vuoropuhelu, osallisuus, kulttuurienvälinen vuoropuhelu, elämäntaidot, erilaisuuden (esim. kulttuurierojen) hallinta, muutoksen hallinta, sovittelu, neuvottelu, kumppanuustaidot (kansainväliset ja paikalliset), ihmissuhteisiin liittyvä ennaltaehkäisy (konfliktit, kiusaaminen, väkivalta), sovinto, muutos, win-win-ratkaisut</li> <li>• eläimiin kohdistuva julmuus, kiusaaminen, syrjintä, rasismi, väkivalta (mukaan lukien sukupuoleen perustuva väkivalta ja kouluun liittyvä sukupuoleen perustuva väkivalta, SRGBV)</li> </ul>
<p><b>Osallistuminen, toiminta ja eettinen vastuu</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kulutustottumukset, yritysten sosiaalinen vastuu, eettiset kysymykset, eettinen vastuu, reilu kauppa, humanitaarinen toiminta, sosiaalinen oikeudenmukaisuus</li> <li>• yrittäjyys, taloudelliset taidot, innovaatiot</li> </ul>

## 3 MAAILMANKANSALAISUUTEEN KASVATTAMISEN TOTEUTTAMINEN

### 3.1 Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen integroiminen koulutusjärjestelmiin

Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen toteuttamiseen ei ole yhtä lähestymistapaa, vaikka kokemus osoittaa, että tietyt tekijät vaikuttavat sen onnistumiseen: nämä tekijät on esitetty alla olevassa kentässä. Tähän liittyviin poliittisiin päätöksiin vaikuttavat useat eri asiayhteyksiin liittyvät tekijät, kuten koulutuspolitiikka, järjestelmät, koulut ja opetussuunnitelmat, opettajien valmiudet, oppijoiden tarpeet ja moninaisuus sekä laajempi sosiokulttuurinen, poliittinen ja taloudellinen konteksti. Tässä osiossa käsitellään tärkeimpiä huomioitavia asioita.

#### **Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen onnistuneeseen toteuttamiseen vaikuttavia tekijöitä:**

- Sisällytetty yleisiin linjauksiin siten, että sillä on laaja-alainen sidosryhmien hyväksyntä
- Toteutetaan pitkällä tähtäimellä ja kestävästi
- Toteutetaan kokonaisvaltaisesti siten, että opetus kattaa järjestelmällisesti aiheen eri osa-alueet
- Osaamista vahvistetaan jokaisen kouluvuoden aikana ja mieluiten laajemmin yhteiskunnassa
- Kattaa paikallisen, kansallisen ja maailmanlaajuisen ulottuvuuden
- Käsitellään sekä opettajankoulutuksessa että myöhemmin opettajien täydennyskoulutuksessa
- Kehitetään ja ylläpidetään yhteistyössä paikallisyhteisöjen kanssa
- Skaalattavissa siten, että koulutuksen laatu säilyy korkeana
- Hyödynnetään seuranta- ja arviointiprosesseista saatua palautetta
- Perustuu yhteistyöjärjestelyihin, joilla varmistetaan asiantuntemus pitkällä aikavälillä ja joiden myötä koulutusta arvioidaan säännöllisesti

Lähde: Education Above All (2012). *Education for Global Citizenship*.

#### 3.1.1 Oppimistavoitteiden asettaminen

Jotta voidaan määrittää, millaista osaamista oppijoiden odotetaan hankkivan, on tärkeää määritellä ensin ensisijaiset oppimistavoitteet. Ne ohjaavat myös maailmankansalaisuuteen kasvattamisen toteuttamiseen ja arviointiin liittyvää päätöksentekoa. Osiossa 2 esitetyt oppimistavoitteet, joissa painotetaan oppimisen kognitiivisia, sosioemotionaalisia ja toimintaan liittyviä osa-alueita, tarjoavat esimerkkejä tämän prosessin ohjaamiseksi, ja niitä voidaan mukauttaa maakohtaiseen kontekstiin sekä oppijoiden tarpeisiin ja kehitysvaiheisiin sopiviksi (katso esimerkit alla).

**Australiassa** opetussuunnitelma sisältää kolme oppiainerajat ylittävää painopistettä ja seitsemän yleistä taitoa, jotka liittyvät maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen. Oppiainerajat



ylittävät painopisteet ovat seuraavat: kestävyys, Aasia ja Australian yhteydet Aasiaan sekä aboriginaalien ja Torresinsalmen saarten asukkaiden historia ja kulttuurit. Yleisiä taitoja ovat lukutaito, laskutaito, ICT-osaaminen, kriittinen ja luova ajattelu, henkilökohtaiset ja sosiaaliset taidot, kulttuurienvälinen ymmärrys ja eettinen toiminta. Niitä sovelletaan kaikkiin opetussuunnitelman oppiaineisiin.

**Kolumbiassa** opetussuunnitelman tavoitteena on kehittää neljää ydinosaamisaluetta, joita ovat kielellinen, matemaattinen ja tieteellinen osaaminen sekä kansalaistaidot. Kansalaistaitoja, joita ovat muun muassa päättelykyky, toisista huolehtiminen, viestintätaidot, toiminnan aikainen ajattelu sekä tietoisuus luokkahuoneeseen, kouluun ja yhteisöön liittyvistä asioista ja aktiivinen osallistuminen niihin, kehitetään yli oppiainerajojen. Oppimista koskevat odotukset vuosiluokilla 3, 5, 7, 9 ja 11 on järjestetty kolmeen ryhmään: yhdessä eläminen ja rauha, osallistuminen demokraattiseen toimintaan ja moninaisuus. Nämä liittyvät kognitiivisiin, emotionaalisiin, kommunikatiivisiin ja integroiviin taitoihin. Koulujärjestelmän hajautetun luonteen mukaisesti koulut tuottavat omia opetus- ja oppimateriaalejaan. [http://www.mineducacion.gov.co/1621/articles-340021\\_recurso\\_1.pdf](http://www.mineducacion.gov.co/1621/articles-340021_recurso_1.pdf)

**Indonesiassa** opetussuunnitelma sisältää maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liittyviä keskeisimpiä taitoja. Esimerkiksi sosiaalisten asenteiden osalta sillä viitataan rehellisyyteen, vastuullisuuteen ja huolenpitoon ja välittämiseen, kuten suvaitsevaisuuteen ja keskinäiseen ymmärrykseen.

**Filippiineillä** lukuvuonna 2012–2013 käyttöön otettu K-12-opetussuunnitelma perustuu erityisesti Learning to Live Together -tavoitteelle eli yhdessä elämisen oppimiseen. Se edellyttää kokonaisvaltaista ja koko yksilön käsittävää lähestymistapaa ja painottaa vahvoja viestintätaitoja sekä media- ja informaatiolukutaitoa. Arvokasvatus, joka on suoraan yhteydessä maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen, sisältää teemoja, kuten itsetunto, harmonia muiden ihmisten kanssa, rakkaus kotimaata kohtaan ja maailmanlaajuinen solidaarisuus.

**Korean tasavallassa** kansallisessa opetussuunnitelmassa korostetaan erityisesti sitä, että on tärkeää olla maailmankansalainen, jolla on tarvittavaa osaamista, kuten suvaitsevaisuutta, empatiakykyä ja kulttuurin lukutaitoa. Lisäksi maailmankansalaisuuteen kasvattamista edistetään kolmikantaisella yhteistyöllä, johon osallistuvat keskushallinto, maakuntien hallitukset ja koulut, ja siihen lisättiin valtakunnallisella tasolla vuonna 2016 tentin lukukausi.

**Tunisiassa** osaamisperusteinen lähestymistapa otettiin osaksi opetussuunnitelmaa vuonna 2000. Lisäksi tieto- ja viestintäteknologiaa korostetaan (InfoDev) kansainvälisten järjestöjen, kuten Maailmanpankin, tuella, jotta se voidaan sisällyttää kaikkiin koulutustasoihin. Kansainvälisten ja paikallisten kumppanuusorganisaatioiden kautta otetaan käyttöön uudistettu kansalaiskasvatuksen opetussuunnitelma, johon kuuluu kestävän kehityksen periaatteiden edistäminen sekä naisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen ja sukupuolten tasa-arvo. (Välimeren unioni, 2014.)

### 3.1.2 Näkökulmia koulutuksen toteuttamiseen

Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen toteuttaminen virallisessa koulutuksessa nähdään yleisimmin joko koko koulun laajuisena kysymyksenä, oppiainerajat ylittävänä aihealueena, eri oppiaineisiin integroituna kokonaisuutena tai kokonaan erillisenä oppiaineena opetussuunnitelmassa. Nämä lähestymistavat voivat myös täydentää toisiaan, ja niillä voi olla

suurin mahdollinen vaikutus silloin, kun niitä kaikkia sovelletaan yhdessä. Poliittisten päättäjien ja suunnittelijoiden on päätettävä, mitkä lähestymistavat sopivat parhaiten kulloiseenkin asiayhteyteen. Tähän vaikuttavat esimerkiksi koulutuspolitiikat ja -järjestelmät, opetussuunnitelmassa olevat kilpailevat prioriteetit, käytettävissä olevat resurssit tai muut tekijät.

**Koko koulun laajuinen:** Maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liittyvät teemat ja kysymykset ilmaistaan nimenomaisesti koko koululle määritellyissä painopisteissä, arvoissa ja toimintaperiaatteissa. Tämän lähestymistavan mukaan kasvatus maailmankansalaisuuteen tarjoaa mahdollisuuden muuttaa opetussuunnitelman sisältöä, oppimisympäristöä sekä opetus- ja arviointikäytäntöjä. Esimerkkejä koko koulun kattavista lähestymistavoista ovat maailmankansalaisuuteen kasvattamisen oppimistulosten sisällyttäminen olemassa oleviin oppiaineisiin kaikilla tasoilla, osallistavien ja yhteistoiminnallisten oppimismenetelmien käyttäminen eri oppiaineissa, kansainvälisten muistelu- ja juhlapäivien kunniaksi järjestetty toiminta, tietoisuuden lisääminen, erilaisia liikkeitä ja aktivismia kannattavat klubit, yhteisön osallistuminen toimintaan ja koulujen toiminnan liittäminen eri kohteisiin.

## MAAKOHTAISIA ESIMERKKEJÄ

**Englannissa** Department for Education and Skills julkaisi koulun opetussuunnitelman globaalien ulottuvuuden kehittämistä koskevan julkaisun *Developing the global dimension in the school curriculum*, joka on suunnattu rehtoreille, opettajille, ylemmille johtajille ja opetussuunnitelmien kehittämisestä vastaaville henkilöille. Sen tarkoituksena on osoittaa, kuinka globaali ulottuvuus voidaan sisällyttää opetussuunnitelmaan ja koko koulun toimintaan. Se tarjoaa esimerkkejä globaalien ulottuvuuden integroimisesta opetukseen 3-vuotiaasta 16-vuotiaaksi ja sisältää kahdeksan keskeistä käsitettä: maailmankansalaisuus, konfliktien ratkaiseminen, moninaisuus, ihmisoikeudet, keskinäinen riippuvuus, kestävä kehitys, arvot ja käsitykset sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Siinä esitetään keinoja edistää nuorimpien oppijoiden henkilökohtaista, sosiaalista ja emotionaalista kehitystä esimerkiksi erilaisten aktiviteettien ja tarinoiden avulla tai keskustelemalla valokuvista, jotka esittävät lapsia eri puolilta maailmaa, ja eri paikoista, joissa lapset ovat käyneet.

**Oppiainerajat ylittävä:** Kasvatus maailmankansalaisuuteen voi kannustaa opettajia tekemään yhteistyötä ja se voi myös hyötyä yhteistyöstä eri alojen opettajien välillä. Näissä yhteyksissä maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liittyviä aiheita voidaan käsitellä eri oppiaineissa. Oppiainerajat ylittävät lähestymistavat voivat tuntua haastavilta ja niitä voi olla vaikea toteuttaa, jos tällaisista työmenetelmistä ei ole aiempaa kokemusta tai niiden soveltamiseen ei ole sitouduttu etukäteen. Ne vastaavat kuitenkin opiskelijoiden syvempiin oppimistarpeisiin ja edistävät yhteistyötä sekä opettajien että opiskelijoiden välillä.

**Integroitu tiettyihin oppiaineisiin:** Kasvatus maailmankansalaisuuteen voidaan integroida moniin oppiaineisiin, kuten kansalaistaitoon, yhteiskuntatutkimukseen, ympäristötutkimukseen, maantieteeseen, historiaan, uskonnolliseen koulutukseen, tieteeseen, musiikkiin ja taideopetukseen. Taide, mukaan lukien kuvataide, musiikki ja kirjallisuus, voivat tukea oppijoiden ilmaisukykyä, vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja edistää keskinäistä ymmärrystä ja vuoropuhelua eri kulttuureista tulevien ihmisten välillä. Niillä on myös keskeinen rooli sosiaalisten ja muiden kysymysten kriittisessä tutkimuksessa ja analysoinnissa. Niin ikään urheilu voi tarjota oppijoille tilaisuuden kehittää ymmärrystään esimerkiksi ryhmätyöstä, moninaisuudesta, sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta ja oikeudenmukaisuudesta.

**Erillinen, itsenäinen oppiaine:** Erilliset maailmankansalaisuuteen kasvattamista käsittelevät kurssit ovat harvinaisempia, vaikka joissakin maissa siihen liittyviä oppimisen näkökohtia opetetaan erikseen. Esimerkiksi Korean tasavallassa vuoden 2009 opetussuunnitelmaan lisättiin pakollinen oppiaine ”luova kokemuksellinen toiminta”, jonka tavoitteena on vahvistaa opiskelijoiden yhteistyötä, luovuutta ja luonnetta. Tämän saavuttamiseksi toteutetut toimet, esimerkiksi nuorisojärjestöt, koulujen ja yhteisöjen vapaaehtoistyö ja ympäristönsuojelu, vastaavat kuitenkin koko koulun lähestymistapaan liittyviä toimenpiteitä.

Maailmankansalaisuuteen kasvattamista voidaan tarjota myös **epävirallisessa koulutuksessa**, esimerkiksi nuorten vetämien aloitteiden, kansalaisjärjestöjen koalitioiden ja muiden oppilaitosten kanssa tehtävän yhteistyön sekä internetin kautta. Kumppanuudet koulujen ja maailmanlaajuisten ja paikallisten kysymysten parissa työskentelevien kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välillä ja näiden toimijoiden ottaminen mukaan koulun toimintaan ovat niin ikään varteenotettavia toimintamuotoja. (Katso esimerkkejä alla ja liitteessä 1.)

## MAAKOHTAISIA ESIMERKKEJÄ

**Activate** on **Etelä-Afrikan** nuorten johtajien verkosto, jonka tavoitteena on saada aikaan muutoksia yhteiskunnan ongelmiin luovilla ratkaisulla. Erilaiset taustat omaavat ja eri maakunnista tulevat nuoret osallistuvat kaksivuotiseen ohjelmaan. Ensimmäiseen vuoteen sisältyy kolme tietystä kohteesta suoritettavaa opetusohjelmaa, joiden aikana työskennellään jonkin tietyn tehtävän parissa. Toisena vuonna osallistujat muodostavat toimintaryhmiä tiettyjä tehtäviä varten, joissa opiskelu toteutetaan julkisessa ympäristössä. Eräässä esimerkissä Activator-verkoston jäsen kuvaa, kuinka hän toimii paikallisyhteisössään estääkseen nuoria liittymästä jengeihin ja aloittamasta päihteiden käyttöä. Hän hyödyntää omia kielteisiä kokemuksiaan jengeistä ja huumeista, sillä hän on ollut seitsemän vuotta vankilassa. Haastattelussa hän toteaa: ”Haluaisin nähdä eteläafrikkalaisia nuoria ihmisiä, jotka astuvat esiin ja toimivat julkisesti ja joista tulee oman toimintansa kautta roolimalleja. Mottoni on: Ole oma itsesi, ole aito ja tavoittele unelmiasi.” <http://www.activateleadership.co.za/blog/5-mins-with-fernando#sthash.dRCXMqPx.dpuf>

**High Resolves** on toiselle asteelle suunnattu koulutusaloite (toteuttajana FYA, joka on ainoa kansallinen, itsenäinen voittoa tavoittelematon nuorisojärjestö **Australiassa**), joka koostuu Global Citizenship Programme -ohjelmasta 8. vuoden opiskelijoille ja Global Leadership Programme -ohjelmasta 9. ja 10. vuoden opiskelijoille. Sen tavoitteena on tarjota opiskelijoille mahdollisuus pohtia omaa rooliaan yhteiskuntansa kehittämisessä globaaliksi yhteisöksi työpajojen, simulaatioiden, johtamistaitojen koulutuksen ja käytännön toimintaprojektien kautta.

Yli 80 000 oppilasta on osallistunut ohjelmaan 120 koulussa vuodesta 2005 lähtien. Esimerkiksi vuonna 2013 opiskelijat osallistuivat moniin projekteihin, joissa käsiteltiin vammaisten oikeuksia, ihmiskauppaa, pakolaisten osallisuutta ja merien suojelua. <http://www.highresolves.org> <http://www.fya.org.au/inside-fya/initiatives/high-resolves>

**Peace First** on voittoa tavoittelematon organisaatio **Yhdysvalloissa**, ja sen tarjoamassa ohjelmassa nuoret vapaaehtoiset työskentelevät lasten kanssa suunnitellakseen ja toteuttaakseen yhteisön hankkeita osallistavalla ja yhteistoiminnallisella tavalla. Sen perusajatuksena on, että lapset ovat luonnostaan luovia ajattelijoita ja ongelmanratkaisijoita. Ohjelma keskittyy sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen, kuten itsetietoisuuden ja empatian, sekä osallisuuden ja ihmisten välisten suhteiden kehittämiseen. Sitä on

toteutettu myös **Kolumbian** maaseudulla paikallisten hallitusten ja kolumbialaisten kansalaisjärjestöjen kumppanuuksien kautta. Peace First on lisäksi kehittänyt opetussuunnitelman, jota voidaan käyttää kouluissa. Se käsittelee teemoja, kuten ystävyys, oikeudenmukaisuus, yhteistyö, konfliktien ratkaiseminen ja tekojen seuraukset, kokemuksellisten aktiviteettien ja harjoitusten sekä yhteistyötaitoja kehittävien pelien avulla. Esimerkiksi 1.-luokkalaiset oppivat viestimään tunteistaan, 3.-luokkalaiset kehittävät viestintään ja yhteistyöhön liittyviä taitojaan ja tietoisuuttaan, 4.-luokkalaiset kehittävät rohkeuttaan ja harjoittelevat mielipiteensä ilmaisemista ja 5.-luokkalaiset perehtyvät konfliktien ratkaisemiseen ja lieventämiseen. <http://peacefirst.org>

### 3.1.3 Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen toteuttaminen vaikeissa olosuhteissa

Tietyissä tilanteissa kouluttajat ja päättäjät voivat kohdata taloudellisia tai henkilöstöresursseihin liittyviä rajoituksia ja muita tilannekohtaisia haasteita, jotka vaikeuttavat järjestelmän laajuisten uudistusten ja maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liittyvien ohjelmien toteuttamista. Kouluista voi esimerkiksi puuttua kirjoja ja muita resursseja tai niiden luokkakoot ovat liian suuria. Opettajilla voi olla vain vähän tai ei lainkaan koulutusta, tai he voivat kokea paineita joutuessaan valmistelemaan oppilaitaan valtakunnallisiin kokeisiin. Kriisitilanteisiin voi liittyä erityisiä poliittisia, sosiaalisia tai kulttuurisia arkaluonteisia asioita, ja lisäksi koulutuksen järjestämiselle ja järjestelmän uudelleenrakentamiselle on voitu määrittää keskenään kilpailevia painopisteitä. Nämä tekijät voivat aiheuttaa merkittäviä haasteita maailmankansalaisuuteen kasvattamisen suunnittelulle ja toteuttamiselle. Tällaisissa tapauksissa kasvatusta maailmankansalaisuuteen voidaan järjestää myös rajallisilla resursseilla tai vaikeissakin olosuhteissa. Vaikka resursseja vaativat tai koko järjestelmää koskevat aloitteet voivat olla epärealistisia lyhyellä aikavälillä, on mahdollista tehdä koulutuslinjauksiin ja koulutuksen suunnitteluun liittyviä päätöksiä ja määrittellä, mitä on mahdollista toteuttaa realistisesti, jolloin kasvatusta maailmankansalaisuuteen voidaan integroida asteittain koulutusjärjestelmään kaikilla tasoilla. Yhtenä vaihtoehtona voi olla esimerkiksi työskennellä aluksi kiinnostusta osoittavien koulujen tai Unescon ASPnet-koulujen kanssa. Maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liittyviä käsitteitä voidaan myös sisällyttää koulutustoimintaan keskittymällä johonkin tiettyyn koulutusprosessin osa-alueeseen, kuten opettajankoulutukseen ja täydennyskoulutukseen tai oppikirjojen tarkistamiseen.<sup>9</sup> Toisena keinona voivat olla kouluprojektit, jotka tarjoavat oppijoille mahdollisuuden oppia lisää maailmankansalaisuudesta ja motivoivat heitä siihen. Olisi kuitenkin aloitettava siitä, mikä on toteutettavissa ja strategista tietyssä kontekstissa (joka välttämättä vaihtelee), minkä jälkeen voidaan edetä asteittain.

9 Katso perusteellisempi tarkastelu lähestymistavoista maailmankansalaisuuteen kasvattamisen toteuttamiseksi aliresurssoiduissa tai vaikeissa olosuhteissa: Education Above All (2012). *Education for Global Citizenship*.

## 3.2 Koulutuksen toteuttaminen luokkahuoneessa

### 3.2.1. Kouluttajien rooli ja heille tarjottava tuki

Kasvatus maailmankansalaisuuteen edellyttää ammattitaitoisia kouluttajia, joilla on hyvä käsitys transformatiivisesta ja osallistavasta opetuksesta ja oppimisesta. Kouluttajan päätehtävänä on olla opas ja avustaja, joka kannustaa oppijoita kriittiseen tutkimukseen ja tukee sellaisten tietojen, taitojen, arvojen ja asenteiden kehittämistä, jotka edistävät myönteistä henkilökohtaista ja sosiaalista muutosta. Kouluttajilla on usein vain vähän kokemusta tällaisista lähestymistavoista. Opettajankoulutuksen aikana tarjottava koulutus ja jatkuva mahdollisuus ammatilliseen oppimiseen ja kehittymiseen ovat välttämättömiä sen varmistamiseksi, että kouluttajilla on riittävät valmiudet tarjota tasokasta kasvatusta maailmankansalaisuuteen.<sup>10, 11</sup> (Katso esimerkkejä kouluttajien ammatillisen kehityksen tukemiseksi tehdyistä aloitteista liitteestä 1).

On myös tärkeää huomioida, että maailmankansalaisuuteen kasvattamisen toteuttaminen onnistuu tehokkaasti vain, jos kouluttajilla on takanaan rehtorien, yhteisöjen ja vanhempien tuki ja nämä sitoutuvat koulutustavoitteisiin. Tämän lisäksi koulujärjestelmän on oltava sellainen, että se mahdollistaa maailmankansalaisuuteen kasvattamisen tehokkaaseen toteuttamiseen vaadittavan lähestymistavan opettamiseen ja oppimiseen (usein esimerkiksi käytetään lähtökohtaisesti perinteisiä, ulkoaoppimiseen perustuvia opetustapoja), ja kouluttajien käytettävissä on myös oltava riittävästi aikaa ja resursseja.<sup>12</sup>

### 3.2.2 Oppimisympäristö

Turvalliset, osallistavat ja kiinnostavat oppimisympäristöt ovat myös välttämättömiä maailmankansalaisuuteen kasvattamisen tehokkaan toteuttamisen kannalta. Tällaiset ympäristöt parantavat kokemusta opetuksesta ja oppimisesta, tukevat erityyppistä oppimista, auttavat hyödyntämään oppijoiden aiempia tietoja ja kokemuksia ja mahdollistavat eri taustat omaavien oppijoiden osallistumisen. Niiden avulla voidaan varmistaa, että kaikki oppijat tuntevat, että heitä arvostetaan ja että heidät otetaan mukaan toimintaan. Ne myös edistävät yhteistyötä, tervettä vuorovaikutusta, kunnioitusta, kulttuurista sensitiivisyyttä ja muita arvoja ja taitoja, joita tarvitaan monimuotoisessa maailmassa elämiseen. Tällaiset ympäristöt tarjoavat lisäksi turvallisen tilan keskusteluun kiistanalaisista asioista.

Kouluttajilla on keskeinen rooli tehokkaan oppimisen mahdollistavan ympäristön luomisessa. He voivat käyttää erilaisia lähestymistapoja turvallisten, osallistavien ja kiinnostavien oppimisympäristöjen luomiseksi. Oppijat voivat esimerkiksi työskennellä opettajan kanssa sopiakseen vuorovaikutuksen perussäännöistä, luokkahuone voidaan järjestää siten, että oppijat voivat työskennellä yhdessä pienryhmissä, oppijat voivat etsiä sopivia resursseja opettajan tuella, ja tilaa voidaan käyttää siihen, että oppijat voivat esitellä siellä omia töitään.

10 Ks. esimerkiksi UNEducation for All; Gopinathan et al, The International Alliance for Leading Education Institutes (2008); Longview Foundation (2009).

11 Ks. Kerr (1999).

12 Ks. Ajegbo Report (2007).

Erityistä huomiota on kiinnitettävä tekijöihin, jotka voivat heikentää osallisuuden kokemusta ja rajoittaa oppimismahdollisuuksia. Näitä tekijöitä voivat olla muun muassa taloudellinen ja etninen tausta, fyysiset ja henkiset kyvyt, kulttuuri, uskonto, sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuminen.

## MAAKOHTAISIA ESIMERKKEJÄ

**Sierra Leonessa** vuonna 2008 opetusministeriö ja kansalliset opettajankoulutuslaitokset työskentelivät UNICEFin kanssa kehittäen **Emerging Issues** -opettajankoulutusohjelman, jonka tavoitteena on tukea konfliktin jälkeistä jälleenrakentamista sekä oppimissisältöjen että opetusmenetelmien avulla. Koulutus kattaa temaattisia kysymyksiä, kuten ihmisoikeudet, kansalaisuus, rauha, ympäristö, lisääntymisterveys, huumaiden väärinkäyttö, sukupuolten tasa-arvo ja katastrofien hallinta, sekä opetus- ja oppimismenetelmiä, joiden avulla käyttäytymistä on mahdollista muuttaa. Materiaaleja on kehitetty kurssiyksiköille koko opettajankoulutuksen ajan ja sekä lähi- että etäopetukseen jatkokoulutusta varten. <http://learningforpeace.unicef.org/resources/sierra-leone-emerging-issues-teacher-training-programme/>

**Sri Lankassa** opetusministeriö ja GIZ toteuttavat sosiaalista yhteenkuuluvuutta edistävää **Education for Social Cohesion** -ohjelmaa (ESC), joka pohjautuu vuoden 2008 sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja rauhaa koskevaan kansalliseen toimintapolitiikkaan. Yhtenä hankkeen vahvuuksista pidetään sitä, että se keskittyy viidessä maan yhdeksästä maakunnasta sijaitsevaan 200 pilottikouluun. Nämä koulut sijaitsevat pääasiassa epäsuotuisilla, konfliktin jälkeisillä alueilla, ja niissä on edustettuina eri kieliryhmiä. ”Niissä ESC:n toiminta voidaan järjestää keskitetysti, ja niissä on myös mahdollista suorittaa erilaisia kokeiluja.” Nämä toimet kattavat neljä aihealuetta, mukaan lukien rauhan- ja arvokasvatusta, monikielinen koulutus, psykososiaalinen hoito ja katastrofien ehkäisy. Pääpaino on koko koulun kehittämisessä aina oppilaiden osallistumisesta sekä opettajien ja hallinnon koulutuksesta ja tuesta laadulliseen ja määrälliseen vaikutustentarviointiin. Ohjelmaa koskevan arvioinnin mukaan nämä pilottikoulut ”toimivat jo malleina koko koulun kattavalle työskentelymallille”. <https://www.giz.de/en/worldwide/18393.html>

### 3.2.3 Opetus- ja oppimiskäytännöt

Sitä mukaa, kun ymmärrys maailmankansalaisuuteen kasvattamisesta on lisääntynyt, on keskitytty yhä enemmän aiheeseen liittyviin opetus- ja oppimiskäytäntöihin. On havaittu, että nykyisissä käytännöissä korostetaan usein tiettyjä oppimismuotoja.<sup>13</sup> Maailmankansalaisuuteen kasvattamisessa osallistavat ja yhteistoiminnalliset, oppijakeskeiset ja inklusiiviset opetus- ja oppimiskäytännöt ovat keskeisiä, samoin kuin opiskelijoiden osallistuminen erilaisiin opetus- ja oppimisprosesseihin ja valintoihin. Tällaiset käytännöt liittyvät olennaisesti maailmankansalaisuuteen kasvattamisen muutokseen tähtäävän luonteeseen. Maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liitetty opittavien kokonaisuuksien laajuus ja syvällisyys edellyttävät myös kehittyneitä opetus- ja oppimiskäytäntöjä, joista osaan kuuluu projektipohjaista oppimista, oppijoita osallistavia ja yhteistoiminnallisia projekteja, yhteistyötä, kokemuksellista oppimista ja palveluoppimista. Kouluttajien käytettävissä on yhä enemmän tietoa ja resursseja, joiden avulla he voivat perehtyä maailmankansalaisuuteen

13 Ks. Evans (2008); Kerr (2006); Parker (1995).

kasvattamiseen ja integroida sen osaksi koko koulussa ja luokkahuoneessa sovellettavia menetelmiä (ks. resurssit liitteessä 1). Alla olevassa kentässä esitetään joitakin maailmankansalaisuuden kasvattamisen kannalta keskeisiä opetus- ja oppimiskäytäntöjä.

### **Kasvatus maailmankansalaisuuden edellyttää keskeisiä opetus- ja oppimiskäytäntöjä, joiden avulla voidaan**

- vaalia kunnioittavaa, osallistavaa ja vuorovaikutteista luokkahuone- ja koulueetosta (esim. sukupuolten tasa-arvo, osallisuus, yhteinen ymmärrys luokkahuoneen normeista, opiskelijoiden omaäänisyys, istumajärjestelyt, tilankäyttö)
- yhdistellä oppijakeskeisiä ja kulttuurisesti responsiivisia, itsenäisiä ja vuorovaikutteisia opetus- ja oppimistapoja, jotka vastaavat oppimistavoitteita (esim. itsenäinen ja yhteistoiminnallinen oppiminen, medialukutaito)
- käyttää opetuksessa autenttisia ja tosielämään liittyviä tehtäviä (esim. lasten oikeuksia käsittelevien esitysten tai näyttelyjen toteuttaminen, rauhan rakentamista käsittelevien ohjelmien luominen, maailmanlaajuisia ongelmia käsittelevän opiskelijalehden toteuttaminen)
- hyödyntää globaalisti suuntautuneita oppimisresursseja, jotka auttavat oppijoita ymmärtämään, millainen heidän asemansa on maailmassa suhteessa heidän omiin paikallisiin olosuhteisiinsa (esim. käyttämällä erilaisia lähteitä ja mediaa ja soveltamalla vertailevia ja monipuolisia näkökulmia)
- käyttää arviointistrategioita, jotka ovat linjassa oppimistavoitteiden ja oppimisen tukemiseen käytettyjen opetusmuotojen kanssa (esim. reflektio ja itsearviointi, vertaispalaute, opettajan arviointi, päiväkirjat, portfoliot)
- tarjota oppijoille mahdollisuuksia saada oppimisen kokemuksia erilaisissa yhteyksissä, kuten luokkahuoneessa, koko koulun toiminnassa sekä paikallisissa ja maailmanlaajuisissa yhteisöissä (esim. yhteisöllinen osallistuminen, kansainväliset virtuaaliset opiskelijavaihdot, virtuaaliset yhteisöt)
- korostaa opettajan tai kouluttajan asemaa roolimallina (esim. opettaja/kouluttaja on ajan tasalla ajankohtaisista tapahtumista, yhteisön osallistumisesta toimintaan sekä ympäristöä ja tasapuolisuutta koskevien standardien noudattamisesta)
- hyödyntää oppijoita ja heidän perheitään opetus- ja oppimisresursseina erityisesti monikulttuurisissa ympäristöissä.

Lähde: Evans, M. et al. (2009), Mapping the "global dimension" of citizenship education in Canada: The complex interplay of theory, practice, and context. *Citizenship, Teaching and Learning*, 5(2), 16-34.

On myös tärkeää varmistaa, että valitut opetus- ja oppimiskäytännöt on suunniteltu siten, että niiden avulla on mahdollista saavuttaa halutut oppimistavoitteet, ja että toiminta ja tehtävät sekä oppijoilta odotetut taidot ja oppimistavoitteet ovat keskenään johdonmukaisia.<sup>14</sup> Oppimisen toteutuskeinojen, joita voivat olla esimerkiksi luokkakeskustelu, artikkelien lukeminen tai videoiden katsominen ja niihin perustuviin kysymyksiin vastaaminen, on lisäksi oltava suunniteltu siten, että ne kannustavat kriittisen ajattelun, sosiaalisten taitojen ja käytännön valmiuksien kehittämiseen ja arvojen tarkasteluun ja tukevat tiedonhankintaa.

Monimutkaisemmat opetus- ja oppimiskäytännöt, kuten ryhmätutkimus, ongelma-analyysi, ongelmaperustainen oppiminen ja sosiaalinen toiminta, on suunniteltu tukemaan monenlaisien erityisten ja toisiinsa liittyvien taitojen kehittämistä integroidulla tavalla.<sup>15</sup> Tosielämään

14 Ks. Mortimore (1999).

15 Joyce and Weil (2008).

liittyvät tehtävät tai autenttiseen sisältöön perustuvat esitykset, esimerkiksi maailmanlaajuisia ongelmia koskevat tutkimusprojektit, yhdyskuntapalveluun liittyvä toiminta, julkisessa tiedotustarkoituksessa toteutetut näyttelyt ja kansainväliset nuorisoverkkofoorumit, ovat opetusmuotoja, joita käytetään yhä enemmän maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liittyvän osaamisen kehittämisessä.<sup>16</sup>

Tieto- ja viestintäteknologia (ICT) ja sosiaalinen media tarjoavat mahdollisuuksia tukea maailmankansalaisuuteen kasvattamisen opetusta ja oppimista (ks. alla oleva kenttä), yhdistää luokkahuoneet ja yhteisöt sekä jakaa ideoita ja resursseja. Opetusta suunniteltaessa kannattaakin selvittää, millaisia teknologioita (esimerkiksi internet, video- ja matkapuhelimet sekä etä- ja verkko-opiskelu) on saatavilla ja miten oppijat voivat käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa ja sosiaalista mediaa maailmankansalaisuuteen kasvattamisen yhteydessä (esimerkiksi podcastien ja blogien toteuttaminen, tutkimuksen tekeminen, vuorovaikutus tosielämän ilmiöiden kanssa ja yhteistyö muiden oppijoiden kanssa). Kouluttajat voivat myös hyödyntää etäopetusta sekä verkko-opiskeluun ja tiedon jakamiseen suunniteltuja alustoja omien tietojensa ja valmiuksiensa kehittämiseen.

## MAAKOHTAISIA ESIMERKKEJÄ

British Councilin **Connecting Classrooms** -aloite tekee yhteistyötä koululuokkien kanssa ympäri maailmaa, mikä antaa oppijoille mahdollisuuden ymmärtää eri kulttuureja, osallistua erilaisiin asioihin liittyvään toimintaan ja kehittää maailmankansalaisuuteen liittyviä taitojaan. Opettajat kehittävät taitojaan opettaa maailmankansalaisuuteen liittyviä asioita, perehtyvät eri koulutusjärjestelmiin ja parantavat opetustaitojaan. Yksi esimerkki yhteistyöstä on Lincolnshiren maaseudulla Yhdistyneessä kuningaskunnassa sijaitsevan peruskoulun ja Libanonissa Beirutissa toimivan peruskoulun välinen kumppanuus, jonka kautta lapsilla oli mahdollisuus keskustella keskenään Skypen välityksellä ”yhdessä elämisen” teemasta. Syyrian jatkuvan kriisin vuoksi Beirutissa sijaitsevassa koulussa opiskelee paljon Syyrian pakolaisia sekä libanonilaisia ja palestiinalaisia opiskelijoita. Aloite on luonut emotionaalisen siteen molempien koulujen oppilaiden välille ja myös edistänyt empatiaa Beirutin koulun eri yhteisöjen välillä. <https://schoolsonline.britishcouncil.org/linking-programmes-worldwide/connecting-classrooms/spotlight/Lebanon>

**Englannissa** Sloughin alakoulu aloitti yhteydenpidon Delhissä Intiassa sijaitsevan koulun kanssa. Yli 90 prosentilla Sloughin koulussa opiskelevista lapsista on eteläaasialainen etninen alkuperä. Tätä yhteydenpitoa pidettiin yhtenä keinona auttaa oppijoita säilyttämään yhteytensä omiin kulttuuriin juuriinsa, ja samalla se tarjosi opettajille mahdollisuuden ymmärtää paremmin lasten kulttuuritaustoja. Yhteydenpitoon osallistuneet lapset ja opettajat hyödynsivät opetuksessa jatkuvaa vuoropuhelua ja syvensivät toistensa globaaleja näkökulmia kehittämällä henkilökohtaisia suhteitaan internetin ja sähköpostin välityksellä. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130401151715/http://education.gov.uk/publications/eorderingdownload/1409-2005pdf-en-01.pdf>

<sup>16</sup> Andreotti (2006); Larsen (2008); Taking it Global (2012); Think Global (2013); UNESCO Associated Schools Project.



Kansainvälinen **iEARN** on voittoa tavoittelematon organisaatio, johon kuuluu yli 30 000 koulua ja nuorisjärjestöä yli 140 maassa. Se tukee internetin ja muiden viestintäteknologioiden välityksellä tapahtuvaa nuorten ja opettajien yhteistyötä. Joka päivä yli kaksi miljoonaa opiskelijaa ympäri maailmaa osallistuu yhteistyöprojektiin iEARNin kautta. <http://www.earn.org/>

**Nigeriassa ja Skotlannissa** kouluja osallistava **Power Politics** -yhteistyöhanke pyrkii kasvattamaan tietoisuutta maailmanlaajuisista kehityspolitiikkaa koskevista asioista ja edistämään maiden välisiä suhteita. Hankkeessa on mukana oppijoita ja opettajia Port Harcourtista, Nigeriasta, ja Aberdeenista, Skotlannista, ja sen tavoitteena on kehittää opetussuunnitelmia varten materiaaleja, jotka käsittelevät molempien alueiden pääteollisuusaloihin öljyyn ja kaasuun liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi Port Harcourtin opiskelijat ovat tehneet elokuvan öljyn myönteisistä ja kielteisistä vaikutuksista omaan maahansa määrittellen sen aiheuttamat taloudelliset, sosiaaliset ja poliittiset sekä ympäristöön liittyvät seuraukset. Aberdeenin koulun oppilaat toteuttivat puolestaan sarjakuvan, joka käsittelee vuosituhattavoitteita ja sitä, millaiset prioriteetit vuoden 2015 jälkeiselle eli niin kutsutulle Post-2015-kehitysagendalle määritetään. <http://www.powerpolitics.org.uk/resources>

**Taking it Global for Educators** on 4 000 koulun ja 11 000 opettajan muodostama verkosto, joka toimii yli 125 maassa ja jonka tavoitteena on antaa nuorille mahdollisuus osallistua maailmanlaajuisien haasteiden ratkaisemiseen ja oppia siitä lisää. Verkoston työ keskittyy maailmankansalaisuuteen, ympäristönhoitoon ja siihen, että opiskelijoiden ääni saadaan kuuluviin. Opettajia kannustetaan käyttämään teknologiaa, jonka avulla he voivat tarjota oppilailleen oppimiskokemuksia, jotka johtavat oppijoiden henkilökohtaiseen muutokseen. Tämä verkosto tarjoaa kouluttajayhteisön, joka on kiinnostunut tekemään yhteistyötä kansainvälisissä oppimisprojekteissa, ja turvallisen, mainoksettoman virtuaalisen luokkaympäristön, joka on suunniteltu tukemaan kansainvälistä yhteistyötä digitaalisen median työkalujen avulla. Se tarjoaa myös käytännöllisiä ammatilliseen kehitykseen liittyviä verkkokursseja, webinaareja ja henkilökohtaisia työpajoja, joiden aiheena on kasvatus maailmankansalaisuuteen, ympäristönhoito ja opiskelijoiden äänen saaminen kuuluville, sekä erilaisia ohjelmia, joita voidaan toteuttaa ympäri maailmaa ja jotka tarjoavat innovatiivisia tapoja opettaa ja oppia maailmanlaajuisiin ongelmiin liittyviä asioita. Lisäksi siihen kuuluu tietokanta, joka sisältää opettajien toisille opettajille kehittämiä ongelma-keskeisiä ja opetussuunnitelmiin liittyviä maailmanlaajuisia koulutusresursseja. Taking it Global for Educators -ohjelma Global Youth Action Network on myös luonut selvitysyhteisön nuorisoliikkeiden ja -aktivismiin tukemiseksi. <http://www.tigweb.org> <http://www.youthlink.org/gyanv5/index.htm>

**Tunisia** on tehnyt Tunisian hallituksen, Arab Institute for Human Rights -järjestön, paikallisten kansalaisjärjestöjen ja YK:n järjestöjen välisen yhteisen aloitteen ihmisoikeuskysymyksiin ja kansalaistoimintaan keskittyvistä koulukerhoista 24 peruskoulussa ja lukiossa. Tavoitteena on "siirtää sosiaaliseen kontekstiin liittyvää tietoa demokratiasta ja levittää ihmisoikeuksien ja kansalaisuuden arvoja ja periaatteita koulutettujen nuorten keskuudessa soveltamalla kansalaisuuteen liittyviin hankkeisiin suuntautuvaa osallistavaa pedagogiikkaa". Ensimmäinen koulukerho avattiin köyhässä Tunisian kaupunginosassa Mellassinissa sijaitsevassa Bab Khaledin peruskoulussa. Oppilaat osallistuivat koulutuksensa ylläpitoon ja yhteisöprojekteihin kehittääkseen paikallista yhteisöä ja kansalaistoimintaan liittyviä taitojaan. [http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/launch\\_of\\_the\\_first\\_citizenship\\_and\\_human\\_rights\\_school\\_club\\_in\\_tunisia/#.VDoyblFpvJw](http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/launch_of_the_first_citizenship_and_human_rights_school_club_in_tunisia/#.VDoyblFpvJw)

### 3.3 Oppimistulosten arviointi

Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen arvioinnilla voi olla erilaisia tarkoituksia. Sitä voidaan käyttää esimerkiksi seuraaviin tarkoituksiin:

- kerätään tietoa ja kirjataan oppijoiden edistyminen ja saavutukset opetussuunnitelman tavoitteiden kannalta
- kerrotaan oppijoille heidän edistymisestään, tunnistetaan vahvuuksia ja kehittämiskohteita ja käytetään näitä tietoja oppimistavoitteiden asettamiseen
- käytetään arvioinnin tietoja oppijoiden edistymistä sekä opiskelua ja ammatillisia tavoitteita koskevassa päätöksenteossa
- annetaan palautetta opetusprosessin, kurssin tai ohjelman onnistumisesta ja käytetään tietoja hyväksi opetuksen suunnittelussa, toteuttamisessa ja parantamisessa.

Tässä ohjaavassa viitekehyksessä arviointia tarkastellaan ensisijaisesti oppimistulosten parantamisen yhteydessä ja pyritään sen avulla määrittelemään oppijoiden vahvuuksia ja kehittämiskohteita. Sen avulla on lisäksi mahdollista mukauttaa opetussuunnitelma ja opetusmenetelmät oppijoiden tarpeisiin ja arvioida ohjelmallisten ja luokkahuoneessa toteutettavien käytäntöjen tehokkuutta yleisellä tasolla. On tärkeää varmistaa, että oppijoiden osaamista arvioidaan laajemmin pelkkien faktatietojen lisäksi, jolloin arviointiin sisällytetään myös taitojen, arvojen ja asenteiden arviointi.

Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen arvioinnin suunnittelun yhteydessä on otettava huomioon esimerkiksi seuraavanlaisia erilaisia näkökulmia:

- Mitkä ovat oppimisen ydinalueet, joita on käsiteltävä kattavassa arviointisuunnitelmassa?
- Mistä tiedetään, oppivatko oppijat? Mitä indikaattoreita voidaan käyttää?
- Mitä hyväksytään todisteena oppijoiden ymmärryksen ja taitojen kehittymisestä?
- Millaisista arvioinneista on eniten hyötyä koottaessa todisteita oppimisesta?

Valittu lähestymistapa riippuu asiayhteydestä, sillä eri koulutusjärjestelmissä sovelletaan erilaisia lähestymistapoja oppimisen arviointiin. Se riippuu myös siitä, miten maailmankansalaisuuteen kasvattamista toteutetaan, esimerkiksi opetussuunnitelman kautta tai tietyissä oppiaineissa tai muiden tapojen avulla.

Arviointimenetelmät, formatiiviset tai summatiiviset, on sovittava yhteen oppimistavoitteiden sekä opetus- ja oppimiskäytäntöjen kanssa. Kun otetaan huomioon maailmankansalaisuuteen kasvattamisen erilaiset oppimistavoitteet ja siihen kuuluva osaaminen, tarvitaan todennäköisesti erilaisia menetelmiä (esimerkiksi tehtäviä, esittelyjä, havaintoja, projekteja, toiminnallisia tehtäviä, testejä) oppimisen tarkkaan arvioimiseen. Liian suppea arviointimenetelmien valikoima antaa vain rajoitetun tilannekuvan siitä, mitä oppijat ovat oppineet.

Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen opettajat voivat pohtia arvioinnin laajempaa tarkoitusta ja käyttää pelkän **oppimisen arvioinnin** lisäksi **oppimista tukevaa arviointia** ja **oppimisen edistymistä koskevaa arviointia**.

Tämä on erityisen tärkeää, sillä kyseessä on koulutuksen alue, jonka tavoitteena on saada aikaan laajamittaisia muutoksia. Nykyinen käytäntö viittaa siihen, että kouluttajat yhdistävät arvioinnissa perinteisiä arviointimenetelmiä sekä reflektiivisempiä ja suorituksiin

perustuvia menetelmiä, kuten itsearviointia ja vertaisarviointia, joilla voidaan kerätä tietoa oppijoiden näkemyksistä liittyen esimerkiksi henkilökohtaiseen muutokseen, kriittistä tutkimusta koskevaan syvällisempään ymmärrykseen, osallistumiseen ja kansalaistoimintaan. Arviointikäytäntöjen tavoitteena on arvioida sekä henkilökohtaista kasvua ja integraatiota että sosiaalista tietoisuutta. Osana arviointia opettajat antavat oppijoille kuvaavaa palautetta, joka ohjaa heidän pyrkimyksiään parantaa osaamistaan. Arviointiprosessissa kannustetaan myös itsearviointiin ja reflektiivisten päiväkirjojen ja portfolioiden laatimiseen sekä vertaispalautteen hyödyntämiseen.

Muita asioita, jotka on otettava huomioon arvioitaessa maailmankansalaisuuden kasvattamisen oppimistuloksia, ovat *prosessit* (esim. opetus- ja oppimiskäytännöt, oppijoiden osallistuminen) ja *tulokset* (esim. yksilön ja ryhmän tiedot, taidot, arvot ja asenteet sekä saavutukset) sekä *asiayhteyteen liittyvät kysymykset* (esim. opetussuunnitelmaa koskevat asiakirjat, institutionaaliset linjaukset, opetustaidot, hallinnollinen sitoutuminen ja tuki, resurssit, oppimisympäristö, yhteisölliset suhteet). Arviointikäytäntöjen suunnittelussa ja soveltamisessa on koko suunnitteluprosessin ajan otettava huomioon arviointien pätevyys, luotettavuus ja oikeudenmukaisuus.

Vaikka maailmankansalaisuuden kasvattamisen oppimistulosten seurantaan ei ole vielä maailmanlaajuisesti sovittuja indikaattoreita, on odotettavissa, että ehdotus arvioinnin viitekehystä ja mahdolliset indikaattorit tulevat pian saataville. On olemassa useita kyselytutkimuksia, joiden avulla pyritään arvioimaan maailmankansalaisuuden kasvattamisen tuloksia eri ympäristöissä (ks. Liite 1). Samalla eri sidosryhmät tekevät asiaan liittyviä toimenpiteitä, joista esimerkkinä on ehdotus sisällyttää kasvatus maailmankansalaisuuden yhdessä kestävyyskasvatuksen kanssa yhtenä koulutusta koskevana tavoitteena Post-2015-kehitysohjelmaan. Unesco osallistuu näihin toimiin tilaamalla tutkimuksen, jonka avulla kehitetään näyttöön perustuvia ehdotuksia mahdollisista indikaattoreista ja tiedonkeruuseen liittyvistä näkökohdista.

## MAAKOHTAISIA ESIMERKKEJÄ

Plan International ja Melbournen yliopiston Nuorisotutkimuskeskus arvioivat maailmankansalaisuuden kasvattamista koskevaa ohjelmaa **Australiassa** ja **Indonesiassa**. Ohjelma ”yhdistää australialaisten koulujen oppilasryhmät indonesialaisyhteisöjen lasten kanssa, ja sen tavoitteena on siten lisätä ymmärrystä siitä, miten nuorten omissa yhteisöissään kohtaamat ongelmat liittyvät laajemmin maailmanlaajuisiin ongelmiin”. Ohjelman tulosten arvioimiseksi vuosina 2008–2011 tehdyssä tutkimuksessa havaittiin myönteisiä muutoksia maailmanlaajuisia ongelmia koskevassa tietoisuudessa ja ymmärryksessä sekä taitojen kehittämisessä. Tutkijat havaitsivat erityisesti, että ”osallistujat, jotka pystyivät osallistumaan ohjelmaan pitempään, pystyivät tunnistamaan kattavampia oppimistuloksia ja pohtimaan roolejaan maailmassa olennaisesti muuttuneilla tavoilla”.

**Kansainvälinen nuorten yhteiskunnallisten tietojen, osallistumisen ja asenteiden tutkimus (International Civic and Citizenship Education Study, ICCS)**, jota koordinoi International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), arvioi opiskelijoiden saavutuksia tietoja ja käsitteellistä ymmärrystä mittaavalla testillä sekä kansalaisuuteen, yhteiskuntaan ja kansalaistaitoihin liittyviä opiskelijoiden asenteita ja näkökulmia.

Opettajien ja koulukyselyiden avulla kerätään tietoja tilanteista, joissa oppilaat oppivat kansalaistaidoista ja kansalaisuudesta, opetukseen ja luokkahuonetyöskentelyn hallintaan liittyvistä käytännöistä sekä koulujen hallinnosta ja ilmapiiristä. ICCS 2009 -tutkimuksessa arvioitiin 8. luokan opiskelijoita (keski-ikä 13,5 vuotta). Tuleva ICCS 2016 -tutkimus puolestaan käsittelee opiskelijoiden tietoja ja ymmärrystä kansalaistaitoihin ja kansalaisuuteen liittyvistä käsitteistä ja kysymyksistä sekä heidän uskomuksiaan, asenteitaan ja käyttäytymistään.

Oppimistulosten arvioinnin lisäksi myös **maailmankansalaisuuteen kasvattamista koskevien ohjelmien laadun jatkuva seuranta ja arviointi** ovat tärkeitä, ja niitä voidaan toteuttaa eri tavoin. Tämä voidaan tehdä ottaen huomioon eri ohjelmalliset näkökohdat (esim. oppimiseen liittyvät odotukset, resurssit, opetustaidot, oppimisympäristö), prosessit (esim. opetuskäytännöt, oppimisresurssit, oppijoiden osallistuminen), tulokset (esim. tieto, taidot, arvot ja asenteet, muutosvaikutus) ja asiayhteyteen liittyvät näkökohdat.

Jotta maailmankansalaisuuteen kasvattamista koskevien ohjelmien arviointi olisi tehokasta, se olisi sisällytettävä mahdollisuuksien mukaan jo olemassa oleviin arviointeihin. Lisäksi arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota useisiin tekijöihin. Arviointien tarkoitukset ja indikaattorit (esim. tila, helpottavat toimenpiteet, tulokset) on määriteltävä selkeästi, opetus- tai oppimisryhmän luonne ja asiayhteys on otettava huomioon, ja lisäksi on määritettävä tarkoituksenmukaiset tiedonkeruumenetelmät sekä se, millaiset tiedot katsotaan hyväksyttäväksi näytöksi. Muut ulottuvuudet, mukaan lukien viralliset opetussuunnitelma-asiakirjat, instituutionaaliset linjaukset ja ohjelmat, koulutusympäristö ja -suhteet, yhteisölliset suhteet, ammatillinen oppiminen sekä hallinnollinen sitoutuminen ja tuki, on otettava huomioon osana kattavampaa strategiaa. Eri näkökohdat (esim. laajuus, relevanssi, artikulaatio, jatkuvuus) vaativat myös jatkuvaa huomiota ohjelmien arvioinnissa.

Ohjelmien arviointien tuloksia voidaan käyttää eri tarkoituksiin, kuten esimerkiksi ohjelmallisten rajoitusten tunnistamiseen, tiettyjen kehitettävien alueiden määrittämiseen, paikallisista, kansallisista ja kansainvälisistä suuntauksista ja tuloksista raportoimiseen, ohjelmien tehokkuuden arvioimiseen tai vastuuvollisuuden ja avoimuuden edistämiseen. Kerättävien tietojen on myös tarjottava tulevaisuuden päätöksentekoa tukevaa aineistoa ja parannettava ja ylläpidettävä oppimista. Tällaisessa oppimissuuntautuneessa kulttuurissa menestys määritellään parannukseksi ja virheitä pidetään säännöllisenä ja luonnollisena osana opetuksen ja oppimisen kehittämisprosessia.

# LIITTEET

## Liite 1: Valikoidut verkkoharjoitukset ja -resurssit

### Verkossa saatavilla olevat tietokannat

UNESCO Clearinghouse on Global Citizenship Education, ylläpitäjänä Asia-Pacific Centre of Education for International Understanding (APCEIU), joka on Unescon kategoriaan II kuuluva instituutio. [www.gcedclearinghouse.org](http://www.gcedclearinghouse.org)

UNESCO database on Global Citizenship Education. Tietokanta sisältää aiheeseen liittyviä Unescon julkaisemia materiaaleja. [www.unesco.org/new/en/education/resources/in-focus-articles/global-citizenship-education/documents-unesdoc/](http://www.unesco.org/new/en/education/resources/in-focus-articles/global-citizenship-education/documents-unesdoc/)

### Luokkahuoneessa ja opetussuunnitelmissa hyödynnettävät resurssit

Amnesty International. Human Rights Education: <https://www.amnesty.org/en/human-rights-education>

Breaking the Mould. <https://www.teachers.org.uk/educationandequalities/breakingthemould>

Bryan, A. and Bracken, M. 2011. *Learning to Read the World? Teaching and Learning about Global Citizenship and International Development in Post-Primary Schools*. Dublin, Irish Aid. <http://www.ubuntu.ie/media/bryan-learning-to-read-the-world.pdf>

Chiarotto, L. 2011. *Natural Curiosity: Building Children's Understanding of the World Through Environmental Inquiry: A Resource for Teachers*. Toronto, ON, The Laboratory School at The Dr Eric Jackman Institute of Child Study, OISE, University of Toronto. <http://www.naturalcuriosity.ca/>

Child & Youth Finance International. 2012. *A Guide to Economic Citizenship Education: Quality Financial, Social and Livelihoods Education for Children and Youth*. Amsterdam, Child & Youth Finance International. <http://childfinanceinternational.org/library/cyfi-publications/A-Guide-to-Economic-Citizenship-Education-Quality-Financial-Social-and-Livelihoods-Education-for-Children-and-Youth-CYFI-2013.pdf>

Classroom Connections. Cultivating a Culture of Peace in the 21st Century. <http://www.cultivatingpeace.ca/cpmaterials/module1/>

Classroom Connections. Cultivating Peace – Taking Action. <http://www.classroomconnections.ca/en/takingaction.php>

Council of Europe, OSCE/ODIHR, UNESCO and OHCHR. 2009. *Human Rights Education in the School Systems of Europe, Central Asia and North America: A Compendium of Good Practice*. Warsaw, OSCE/ODIHR. <http://www.osce.org/odihr/39006?download=true>

Earth Charter. <http://www.earthcharterinaction.org/content/>

Education Scotland. Developing global citizens curriculum within Curriculum for Excellence. <http://www.educationscotland.gov.uk/learningteachingandassessment/learningacrossthecurriculum/themesacrosslearning/globalcitizenship/about/developingglobalcitizens/what.asp>

Evans, M. and Reynolds, C. (eds). 2004. *Educating for Global Citizenship in a Changing World: A Teacher's Resource Handbook*. Toronto, ON, OISE/UT Online publication. [http://www.oise.utoronto.ca/cidec/Research/Global\\_Citizenship\\_Education.html](http://www.oise.utoronto.ca/cidec/Research/Global_Citizenship_Education.html)

Global Citizenship Curriculum Development (GCCD). Faculty of Education International and Center for Global Citizenship Education and Research and University of Alberta International. <http://www.gccd.ualberta.ca/>

Global Dimension: The World in Your Classroom. <http://globaldimension.org.uk/> Global Teacher. <http://globaldimension.org.uk/resources/item/2107>

Global Teacher Education. Global Education Resources for Teachers. <http://www.globalteachereducation.org/global-education-resources-teachers>

Global Youth Action Network. <http://www.youthlink.org/gyanv5/index.htm>

Larsen, M. 2008. *ACT! Active Citizens Today: Global Citizenship for Local Schools*. London, ON, University of Western Ontario. [http://www.tvdsb.on.ca/act/KIT\\_PDF\\_files/B-Introduction.pdf](http://www.tvdsb.on.ca/act/KIT_PDF_files/B-Introduction.pdf)

McGough, H. and Hunt, F. 2012. *The Global Dimension: A Practical Handbook for Teacher Educators*. London, Institute of Education, University of London. [http://www.ioe.ac.uk/Handbook\\_final\(1\).pdf](http://www.ioe.ac.uk/Handbook_final(1).pdf)

Montemurro, D., Gambhir, M., Evans, M. and Broad, K. (eds). 2014. *Inquiry into Practice: Learning and Teaching Global Matters in Local Classrooms*. Toronto, ON, OISE, University of Toronto. [http://www.oise.utoronto.ca/oise/UserFiles/File/TEACHING\\_GLOBAL\\_MATTERS\\_FINAL\\_ONLINE.pdf](http://www.oise.utoronto.ca/oise/UserFiles/File/TEACHING_GLOBAL_MATTERS_FINAL_ONLINE.pdf)

Open Spaces for Dialogue and Enquiry (OSDE) Methodology. <http://www.osdemethodology.org.uk/osdemethodology.html>

Oxfam. 2006. *Education for Global Citizenship: A Guide for Schools*. Oxford, England, Oxfam GB. [http://www.oxfam.org.uk/~media/Files/Education/Global%20Citizenship/education\\_for\\_global\\_citizenship\\_a\\_guide\\_for\\_schools.ashx](http://www.oxfam.org.uk/~media/Files/Education/Global%20Citizenship/education_for_global_citizenship_a_guide_for_schools.ashx)

Oxfam. Global Citizenship Guides: <http://www.oxfam.org.uk/education/global-citizenship/global-citizenship-guides>

Oxfam. 2008. *Getting Started with Global Citizenship: A Guide for New Teachers*. Oxford, England, Oxfam GB. <https://www.oxfam.org.uk/~media/Files/Education/Global%20Citizenship/GCNewTeacherENGLAND.ashx>

Sinclair, M., Davies, L., Obura, A. and Tibbitts, F. 2008. *Learning to Live Together: Design, Monitoring and Evaluation of Education for Life Skills, Citizenship, Peace and Human Rights*. Eschborn, Germany, Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH. [http://www.ineesite.org/uploads/files/resources/doc\\_1\\_Learning\\_to\\_Live\\_Together.pdf](http://www.ineesite.org/uploads/files/resources/doc_1_Learning_to_Live_Together.pdf)

TakingITGlobal. <http://www.tigweb.org>

The Paulo and Nita Freire International Project for Critical Pedagogy. Teacher resources. <http://www.freireproject.org/resources/in-the-classroom/>

Tunney, S., O'Donoghue, H., West, D., Gallagher, R., Gerard, L. and Molloy, A. (eds). 2008. *Voice our Concern*. Dublin, Amnesty International. <http://www.amnesty.ie/voice-our-concern>.

UNEP. 2010. *Here and Now! Education for Sustainable Consumption Recommendations and Guidelines*. Nairobi, UNEP. [http://www.unep.org/pdf/Here\\_and\\_Now\\_English.pdf](http://www.unep.org/pdf/Here_and_Now_English.pdf)

UNESCO. Teaching and Learning for a Sustainable Future. A multimedia teacher education programme. <http://www.unesco.org/education/tlsf/>

UNESCO. 2012. *Education for Sustainable Development: Sourcebook*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002163/216383e.pdf>

Videot saatavilla englanniksi: <http://www.unesco.org/archives/multimedia/?pg=34&pattern=Sourcebook&related=>

UNESCO. 2014. *How is Global Citizenship Taught? Wisdoms from the Classroom*. <http://www.unescobkk.org/education/news/article/how-is-global-citizenship-taught-wisdoms-from-the-classroom/>

UN Global Teaching and Learning Project. Cyber School Bus. [www.un.org/Pubs/CyberSchoolBus/](http://www.un.org/Pubs/CyberSchoolBus/)

## Esimerkkejä opetussuunnitelmalinjauksista

### AFGANISTAN

Education Law (2008). In UNESCO. 2014. *Learning to Live Together: Education Policies and Realities in the Asia-Pacific*. Bangkok, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227208e.pdf>

### AUSTRALIA

The 2013 Australian Curriculum. In UNESCO. 2014. *Learning to Live Together: Education Policies and Realities in the Asia-Pacific*. Bangkok, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227208e.pdf>

Melbourne Declaration of Educational Goals for Young Australians (2008). In UNESCO. 2014. *Learning to Live Together: Education Policies and Realities in the Asia-Pacific*. Bangkok, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227208e.pdf>

## KANADA

Global Citizenship Curriculum Development, Faculty of Education International and Centre for Global Citizenship Education and Research and University of Alberta International <http://www.gloaled.ualberta.ca/en/OutreachandInitiatives/GlobalCitizenshipCurriculumDev.aspx>

## KOLUMBIA

Guía 48, Ruta de gestión para alianzas en el desarrollo de competencias ciudadanas, Ministerio de Educación Nacional. Colombia. 2014. <http://www.mineducacion.gov.co/1621/w3-article-339478.html>

Global citizen competencies in Colombia. <http://www.mineducacion.gov.co/cvn/1665/article-75768.html>

## INDONESIA

The 2013 curriculum. In UNESCO. 2014. *Learning to Live Together: Education Policies and Realities in the Asia-Pacific*. Bangkok, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227208e.pdf>

## FILIPPIINIT

The K-12 curriculum. In UNESCO. 2014. *Learning to Live Together: Education Policies and Realities in the Asia-Pacific*. Bangkok, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227208e.pdf>

## KOREAN TASAVALTA

Charter of Gyeonggi Peace Education. In UNESCO. 2014. *Learning to Live Together: Education Policies and Realities in the Asia-Pacific*. Bangkok, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227208e.pdf>

The 2009 curriculum. In UNESCO. 2014. *Learning to Live Together: Education Policies and Realities in the Asia-Pacific*. Bangkok, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227208e.pdf>

UNESCO. 2014. *Learning to Live Together: Education Policies and Realities in the Asia-Pacific*. Bangkok, UNESCO. Julkaisussa tutkitaan, kuinka kymmenen maata – Afghanistan, Australia, Indonesia,

Malesia, Myanmar, Nepal, Filippiinit, Korean tasavalta, Sri Lanka ja Thaimaa – käyttävät koulutusta rauhan ja keskinäisen ymmärryksen edistämisen välineenä. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227208E.pdf>

## Kansainväliset yhteistyöresurssit

E-Pals. <http://www.epals.com/#!/main>

The Global Teenager Project. <http://www.globalteenager.org/>

National Association of Independent Schools. Challenge 20/20. <http://www.nais.org/Articles/Pages/Challenge-20-20.aspx>

UNESCO Associated Schools Project. <http://www.unesco.org/new/en/education/networks/global-networks/aspnet/>

UNESCO ASPnet in Action: Global Citizens Connected for Sustainable Development. <http://en.unesco.org/aspnet/globalcitizens>

UNESCO. 2014. *Learning to Live Together: Education Policies and Realities in the Asia-Pacific*. Bangkok, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227208E.pdf>

## Organisaatiot ja aloitteet

British Council's Connecting Classrooms. <https://schoolsonline.britishcouncil.org/linking-programmes-worldwide/connecting-classrooms/spotlight/Lebanon>

Centre for Global Citizenship Education and Research, University of Alberta. <http://www.cgcer.ualberta.ca/AboutCGCER.aspx>

Child Safety Project Online, the Centre for Educational Research and Development of the Ministry of Education and Higher Education, Lebanon. <http://www.crdp.org/en/desc-projects/6240-%20Child%20Safety%20Online>

Council of Europe. 2012. *Compass - Manual for Human Rights Education with Young People*. Strasbourg, France, Council of Europe. [www.coe.int/compass](http://www.coe.int/compass)

Developing a Global Perspective for Teachers. <http://www.developingaglobalperspective.ca/germ/>

Education Above All. <http://educationaboveall.org>

The European Centre for Global Interdependence and Solidarity (North-South Centre), the Council of Europe. [http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/default\\_en.asp](http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/default_en.asp)

The Freire Project. <http://www.freireproject.org>

Global Education First Initiative (GEFI), the United Nations Secretary-General's Initiative on Education. <http://www.globaleducationfirst.org>

Global Education Network Europe (GENE). <http://www.gene.eu>

The JUMP! Foundation Global Leadership Center @ NIST. <http://jumpfoundation.org/jcommunity/jump-bangkok-hub/jump-global-leadership-center-nist-south-east-asia/>

Learning Metrics Task Force. <http://www.brookings.edu/about/centers/universal-education/learning-metrics-task-force-2>

The Longview Foundation. <http://longviewfdn.org/>

The MasterCard Foundation. <http://www.mastercardfdn.org/youth-learning/the-mastercard-foundation-scholars-program>

New Pedagogies for Deep Learning Project. <http://www.newpedagogies.org>

Power Politics project (between Aberdeen, Scotland and Nigeria). <http://www.powerpolitics.org.uk/resources>

Tunisia human rights and citizenship school clubs. [http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/launch\\_of\\_the\\_first\\_citizenship\\_and\\_human\\_rights\\_school\\_club\\_in\\_tunisia/#.VDoyblFpvJw](http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/launch_of_the_first_citizenship_and_human_rights_school_club_in_tunisia/#.VDoyblFpvJw)

## Opetuksen ja ammatillisen oppimisen tuki

Andreotti V. and Souza, L. 2008. *Learning to Read the World Through Other Eyes*. Derby, England, Global Education. [https://www.academia.edu/575387/Learning\\_to\\_Read\\_the\\_World\\_Through\\_Other\\_Eyes\\_2008](https://www.academia.edu/575387/Learning_to_Read_the_World_Through_Other_Eyes_2008)

Asia-Pacific Centre of Education for International Understanding (APCEIU). <http://www.unescoapceiu.org/en/m211.php?pn=2&sn=1&sn2=1&seq=34>

Council of Europe. 2009. *How All Teachers Can Support Citizenship and Human Rights Education: a Framework for the Development of Competences*. Strasbourg, France, Council of Europe. [http://www.theewc.org/uploads/content/archive/6555\\_How\\_all\\_Teachers\\_A4\\_assemble\\_1.pdf](http://www.theewc.org/uploads/content/archive/6555_How_all_Teachers_A4_assemble_1.pdf)

Global Teacher Education (GTE). Established following the publication of the Longview Foundation's 2008 report *Teacher Preparation for the Global Age: The Imperative for Change* (<http://www.longviewfdn.org/122/teacher-preparation-for-the-global-age.html>)

Mahatma Gandhi Institute of Education for Peace & Sustainable Development (MGEIP). <http://mgiep.unesco.org/>

UNESCO. 2005. *Guidelines and Recommendations for Reorienting Teacher Education to Address Sustainability*. Paris, UNESCO. Julkaisu on saatavilla englanniksi. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001433/143370e.pdf>

Unesco. 2012. *Exploring Sustainable Development: A Multiple-Perspective Approach*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002154/215431E.pdf>

UNESCO and ECOWAS. 2013. *Education for a Culture of Peace, Human Rights, Citizenship, Democracy and Regional Integration: ECOWAS Reference Manual*. Dakar, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002211/221128e.pdf> and <http://www.educationalapaix-ao.org/>

UNICEF. 2011. *Educating for Global Citizenship: A Practical Guide for Schools in Atlantic Canada*. Canada, UNICEF. [http://www.unicef.ca/sites/default/files/imce\\_uploads/UTILITY%20NAV/TEACHERS/DOCS/GC/Educating\\_for\\_Global\\_Citizenship.pdf](http://www.unicef.ca/sites/default/files/imce_uploads/UTILITY%20NAV/TEACHERS/DOCS/GC/Educating_for_Global_Citizenship.pdf)



## Liite 2: Lähdeluettelo

- Aaberg, R. 2013. Carnegie's Muhammad Faour discusses democracy education in the Arab world. *Council for a Community of Democracies*. [http://www.ccd21.org/news/cd-ccd/faour\\_arab\\_world.html](http://www.ccd21.org/news/cd-ccd/faour_arab_world.html) (luettu 19.4. 2015.)
- Abdi, A. and Shultz, L. (eds). 2008. *Educating for Human Rights and Global Citizenship*. New York, SUNY Press.
- Abu El-Haj, T. 2009. Becoming citizens in an era of globalization and transnational migration: Reimagining citizenship as critical practice. *Theory into Practice*, Vol. 48, pp. 274-282.
- Albala-Bertrand, L. 1995. What education for what citizenship? First lessons from the research phase. *Educational Innovation and Information* (Geneva, UNESCO IBE), No. 82.
- Aleinikoff, T.A. and Klusmeyer, D.B. (eds). 2001. *Citizenship Today: Global Perspectives and Practices*. Washington, DC, Carnegie Endowment for International Peace.
- American Association of Colleges of Teacher Education and the Partnership for 21st Century Skills. 2010. *21st Century Knowledge and Skills in Educator Preparation*. h [http://www.p21.org/storage/documents/aacte\\_p21\\_whitepaper2010.pdf](http://www.p21.org/storage/documents/aacte_p21_whitepaper2010.pdf) (luettu 19.4.2015.)
- Andreotti, V. 2006. Soft versus critical global citizenship education. *Policy & Practice: A Development Education Review*, Vol. 3, pp. 40-51. <http://www.developmenteducationreview.com/issue3-focus4> (luettu 19.4.2015.)
- Andreotti, V. 2011. Engaging the (geo)political economy of knowledge construction: Towards decoloniality and diversality in global citizenship education. *Globalization, Societies and Education Journal*, Vol. 9, No. 3-4, pp. 381-397.
- Andreotti V., Barker, L. and Newell-Jones, K. 2006. *Critical Literacy in Global Citizenship Education Professional Development Resource Pack*. Centre for the Study of Social and Global Justice at the University of Nottingham and Global Education Derby. [https://www.academia.edu/194048/Critical\\_Literacy\\_in\\_Global\\_Citizenship\\_Education\\_2006](https://www.academia.edu/194048/Critical_Literacy_in_Global_Citizenship_Education_2006) (luettu 19.4.2015.)
- Arthur, J., Davies, I. and Hahn, C. (eds). 2008. *The SAGE Handbook of Education for Citizenship and Democracy*. London, SAGE Publications Ltd.
- Avery, P. 1997. *The Future of Political Participation in Civic Education*. Minnesota, Social Science Education Consortium.
- Banks, J. (ed.). 2004. *Diversity and Citizenship Education: Global Perspectives*. San Francisco, CA, John Wiley & Sons.
- Banks, J. 2008. Diversity, group identity, and citizenship education in a global age. *Educational Researcher*, Vol. 37, No. 3, pp. 129-139.
- Bickmore, K. 2006. Democratic social cohesion (assimilation)? Representations of social conflict in Canadian public school curriculum. *Canadian Journal of Education*, Vol. 29, No. 2, pp. 359-386.
- Boulding, E. 1988. Building a global civic culture: Education for an interdependent world (John Dewey Lecture). New York, Teachers College Press.
- Boulding, E. 2011. New understandings of citizenship: Path to a peaceful future? Pilisuk, M. and Nagler, M.N. (eds), *Peace Efforts That Work and Why*, Vol. 3 of *Peace Movements Worldwide*. Santa Barbara, CA, Praeger, pp. 5-14.
- Cabrera, L. 2010. *The Practice of Global Citizenship*. Cambridge, England, Cambridge University Press.
- Cogan, J. and Grossman, D. 2009. Characteristics of globally-minded teachers: A 21st century view. Kirkwood-Tucker, T. F. (ed.), *Visions in Global Education: The Globalization of Curriculum and Pedagogy in Teacher Education and Schools*. New York, Peter Lang.
- Darling-Hammond, L. and Bransford, J. (eds). 2005. *Preparing Teachers for a Changing World: What Teachers Should Learn and Be Able to Do*. San Francisco, CA, Jossey-Bass.
- Davies, I. and Pike, G. 2009. Global citizenship education: Challenges and possibilities. Lewin, R. (ed.), *The Handbook of Practice and Research in Study Abroad: Higher Education and the Quest for Global Citizenship*. New York, Routledge.
- Davies, I., Evans, M. and Reid, A. 2005. Globalising citizenship education? A critique of 'global education' and 'citizenship education'. *British Journal of Educational Studies*, Vol. 53, No. 1, pp. 66-87.
- Davies, L., Harber, C. and Yamashita, H. 2004. *Global Citizenship Education: The Needs of Teachers and Learners*. Birmingham, England, Centre for International Education and Research, University of Birmingham.
- Delanty, G. 1999. *Citizenship in a Global Age: Society, Culture, Politics*. Buckingham, England, Open University Press.
- Department for Education and Skills (DfES). 2007. *Curriculum Review: Diversity and Citizenship (Ajebo Report)*. London, DfES.

- Dewey, J. 1916. *Democracy and education. An introduction to the philosophy of education*, 1966 edn. New York, Free Press.
- Dower, N. 2003. *An Introduction to Global Citizenship*. Edinburgh, Edinburgh University Press.
- Earl, L. 2003. *Assessment as Learning: Using Classroom Assessment to Maximize Student Learning*. Thousand Oaks, CA, Corwin Press.
- Education Above All. 2012. *Education for Global Citizenship*. Doha, Education Above All.
- Eidoo, S., Ingram, L., MacDonald, A., Nabavi, M., Pashby, K. and Stille, S. 2011. Through the kaleidoscope: Intersections between theoretical perspectives and classroom implications in critical global citizenship education. *Canadian Journal of Education*, Vol. 34, No. 4, pp. 59-85.
- Evans, M. 2008. Citizenship education, pedagogy, and school contexts. Arthur, J. Davies, I. and Hahn, C. (eds), *The SAGE Handbook of Citizenship and Democracy*. London, SAGE Publications Ltd, pp. 519-532.
- Evans, M., Davies, I., Dean, B. and Waghid, Y. 2008. Educating for global citizenship in schools: Emerging understandings. Mundy, K., Bickmore, K., Hayhoe, R., Madden, M. and Majidi, K. (eds), *Comparative and International Education: Issues for Teachers*. New York, Teachers' College Press, pp. 273-298.
- Evans, M., Ingram, L., MacDonald, A. and Weber, N. 2009. Mapping the "global dimension" of citizenship education in Canada: The complex interplay of theory, practice, and context. *Citizenship, Teaching and Learning*, Vol. 5, No. 2, pp. 16-34.
- Faour, M. and Muasher, M. 2011. *Education for Citizenship in the Arab World: Key to the Future*. Washington, DC, Carnegie Endowment for International Peace. [http://carnegieendowment.org/files/citizenship\\_education.pdf](http://carnegieendowment.org/files/citizenship_education.pdf) (luettu 19.4.2015.)
- Faour, M. and Muasher, M. 2012. *The Arab World's Education Report Card: School Climate and Citizenship Skills*. Washington, DC, Carnegie Endowment for International Peace.
- Freire, P. 1970. *Pedagogy of the Oppressed*. London and New York, Continuum.
- Fullan, M. and Langworthy, M. 2014. *A Rich Seam: How New Pedagogies Find Deep Learning*. London, Pearson.
- Gaudelli, W. (ed.). 2003. *World Class: Teaching and Learning in Global Times*. Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum Associates.
- Gay, G. 2000. *Culturally Responsive Teaching. Theory, Research and Practice*. New York, Teachers College Press.
- Hahn, C. 1998. *Becoming Political: Comparative Perspectives on Citizenship Education*. Albany, NY, State University of New York Press.
- Harshman, J., Augustine, T. and Merryfield, M. (eds). 2015. *Research in Global Citizenship Education*. Information Age Publishing, Inc.
- Heater, D. 2002. *World Citizenship: Cosmopolitan Thinking and Its Opponents*. London, Continuum.
- Held, D. 1999. The transformation of political community: Rethinking democracy in the context of globalisation. Shapiro, I. and Hacker-Gordon, C. (eds), *Democracy's Edges*. Cambridge, England, Cambridge University Press.
- Hicks, D. and Holden, C. 2007. *Teaching the Global Dimension: Key Principles and Effective Practice*. London, Routledge, Taylor and Francis Group.
- Hooks, B. 1994. *Teaching to Transgress? Education as the Practice of Freedom*. London and New York, Routledge.
- Ibrahim, T. 2005. Global citizenship education: Mainstreaming the curriculum? *Cambridge Journal of Education*, Vol. 35, No. 2, pp. 177-194.
- Ichilov, O. 1998. Patterns of citizenship in a changing world. Ichilov, O. (ed.), *Citizenship and Citizenship Education in a Changing World*. London, The Woburn Press, pp. 11-27.
- Isin, E. F. 2009. Citizenship in flux: the figure of the activist citizen. *Subjectivity*, Vol. 29, pp. 367-388.
- Jorgenson, S. and Shultz, L. 2012. Global citizenship education in post-secondary institutions: What is protected and what is hidden under the umbrella of GCE? *Journal of Global Citizenship and Equity Education*, Vol. 2, No. 1, pp. 1-22.
- Kiwan, D. 2008. *Education for Inclusive Citizenship*. London and New York, Routledge.
- Kiwan, D. 2014. Emerging forms of citizenship in the Arab world. Isin, E. and Nyers, P. (eds), *Routledge Global Handbook of Citizenship Studies*. London and New York, Routledge.
- Kiwan, D. with Starkey, H. (eds). 2009. Civil society, democracy and education. *Education, Citizenship and Social Justice*, Vol. 4, No. 2. Kolb, D. A. 1984. *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall.

- Ladson-Billings, G. 1995. But that's just good teaching! The case for culturally relevant pedagogy. *Theory into Practice*, Vol. 34, No. 3, pp. 159-165.
- Lee, W.O. 2008. The development of citizenship education curriculum in Hong Kong after 1997: Tensions between national identity and global citizenship. Grossman, D., Lee, W.O. and Kennedy, K. (eds), *Citizenship Curriculum in Asia and the Pacific*. The Netherlands, Springer.
- Lee, W.O. 2012. Learning for the future: The emergence of lifelong learning and the internationalization of education as the fourth way? *Educational Research for Policy and Practice*, Vol. 11, No. 1, pp. 53-64.
- Longview Foundation. 2008. *Teacher Preparation for the Global Age: The Imperative for Change*. Silver Spring, MD, Longview Foundation for Education in World Affairs and International Understanding Inc. <http://www.longviewfdn.org/files/44.pdf> (luettu 19.4.2015.)
- Mansilla, V.B. and Jackson, A. 2011. *Educating for Global Competence: Preparing Our Youth to Engage the World*. E. Omeroso (ed.). New York, Asia Society and the Council of Chief State School Officers. <http://asiasociety.org/files/book-globalcompetence.pdf> (luettu 19.4.2015.)
- Marshall, T. H. 1949. *Citizenship and Social Class*. London, Pluto Press.
- McLean, L., Cook, S. and Crowe, T. 2006. Educating the next generation of global citizens through teacher education, one new teacher at a time. *Canadian Social Studies Journal*, Vol. 40, No. 1, pp. 1-7.
- Merryfield, M. 2000. Why aren't teachers being prepared to teach for diversity, equity, and global interconnectedness? A study of lived experiences in the making of multicultural and global educators. *Teaching and Teacher Education*, Vol. 16, pp. 429-443.
- Merryfield, M., Jarchow, E. and Pickert, S. (eds). 1996. *Preparing Teachers to Teach Global Perspectives: A Handbook for Teacher Educators*. Thousand Oaks, CA, Corwin Press.
- Montemurro, D., Gambhir, M., Evans, M. and Broad, K. (eds). 2014. *Inquiry into Practice: Learning and Teaching Global Matters in Local Classrooms*. Toronto, ON, Ontario Institute for Studies in Education.
- Mortimore, P. 1999. *Understanding Pedagogy and Its Impact on Learning*. London, Paul Chapman.
- Nagda, B., Gurin, P. and Lopez, G. 2003. Transformative pedagogy for democracy and social justice. *Race, Ethnicity and Education*, Vol. 6, No. 2, pp. 165-191.
- Nelson, J. and Kerr, D. 2006. *Active Citizenship in INCA Countries: Definitions, Policies, Practices and Outcomes* (Final Report). Qualifications and Curriculum Authority (England), National Foundation for Educational Research, and International Review of Curriculum and Assessment Frameworks (INCA). <https://www.nfer.ac.uk/publications/QAC02/QAC02.pdf> (luettu 19.4.2015.)
- Niens, U. and Reilly, J. 2012. *Education for global citizenship in a divided society? Young people's views and experiences*. *Comparative Education*, Vol. 48, No. 1, pp. 103-118.
- Noddings, N. (ed.). 2005. *Educating Citizens for Global Awareness*. Boston, Teachers College Press.
- Nussbaum, M. 2002. Education for citizenship in an era of global connection. *Studies in Philosophy and Education*, Vol. 21, pp. 289-303.
- Osborne, K. 2001. Democracy, democratic citizenship, and education. Portelli, J.P. and Solomon, R.P. (eds), *The Erosion of Democracy in Education*. Calgary, AB, Detselig Enterprises, pp. 29-61.
- Osler, A. and Starkey, H. 2005. *Changing Citizenship: Democracy and Inclusion in Education*. Maidenhead, England, Open University Press.
- Osler, A. and Starkey, H. 2006. *Cosmopolitan Citizenship, Changing Citizenship: Democracy and Inclusion in Education*. Maidenhead, England, Open University Press.
- O'Sullivan, M. and Pashby, K. 2008. *Citizenship Education in the Era of Globalization: Canadian Perspectives*. Rotterdam, The Netherlands, Sense Publishers.
- Oxley, L. and Morris, P. 2013. Global citizenship: A typology for distinguishing its multiple conceptions. *British Journal of Educational Studies*, Vol. 61, pp. 301-325.
- Parker, W. (ed.). 1995. *Educating the Democratic Mind*. Albany, NY, State University of New York Press.
- Peters, M. A., Britton, A. and Blee, H. (eds). 2008. *Global Citizenship Education: Philosophy, Theory and Pedagogy*. Rotterdam, The Netherlands, Sense Publishers.
- Pigozzi, M. J. 2006. A UNESCO view of global citizenship education. *Educational Review*, Vol. 58, No. 1, pp. 1-4.
- Pike, G. 2000. Global education and national identity: In pursuit of meaning. *Theory into Practice*, Vol. 39, No. 2, pp. 64-73.

Pike, G. 2008. Reconstructing the legend: Educating for global citizenship. Abdi, A. and Shultz, L. (eds), *Educating for Human Rights and Global Citizenship*. New York, State University of New York Press, pp. 223-237.

Pykett, J. 2010. Citizenship education and narratives of pedagogy. *Citizenship Studies*, Vol. 14, No. 6, pp. 621-635.

Quaynor, L. 2012. Citizenship education in post-conflict contexts: A review of the literature. *Education Citizenship and Social Justice*, Vol. 7, No. 1, pp. 33-57.

Quezada, R. L. (ed.). 2010. Internationalization of teacher education: Creating globally competent teachers and teacher educators for the 21st century. *Teaching Education*, Vol. 21, No. 1.

Reardon, B. 1988. *Comprehensive Peace Education. Educating for Global Responsibility*. New York, Teachers College Press.

Reilly, J. and Niens, U. 2013. Global citizenship as education for peacebuilding in a divided society: Structural and contextual constraints on the development of critical dialogic discourse in schools. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*.

Richardson, G. H. and Abbott, L. 2009. Between the national and the global: Exploring tensions in Canadian citizenship education. *Studies in Ethnicity and Nationalism*, Vol. 9, No. 3, pp. 377-394.

Schattle, H. 2008. *The Practices of Global Citizenship*. Lanham, MD, Rowman and Littlefield. Shultz, L. 2007. Educating for global citizenship: Conflicting agendas and understandings. *The Alberta Journal of Educational Research*, Vol. 53, No. 3, pp. 248-258.

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Kerr, D. and Losito, B. 2010. 2010 Initial Findings from the IEA Civic and Citizenship Education Study. Amsterdam, International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Sipos, Y., Battisti, B. and Grimm, K. 2008. Achieving transformative sustainability learning: Encouraging head, hands and heart. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, Vol. 9, No. 1, pp. 68-86.

Stevick, D. and Levinson, B. 2007. *Reimagining Civic Education: How Diverse Societies Form Democratic Citizens*. Lanham, MD, Rowman and Littlefield.

Torney-Purta, J., Schwille, J. and Amadeo, J. (eds). 1999. *Civic Education across Countries: Twenty-four National Case Studies from the IEA Civic Education Project*. Amsterdam, International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Torres, C.A. 2010. Education, power and the state: Dilemmas of citizenship in multicultural societies. Alexander, H., Pinson, H. and Yonah, Y. (eds), *Citizenship Education and Social Conflict*. London, Routledge, pp. 61-82.

UNESCO. 2013. Global Citizenship Education. An emerging perspective. Outcome document of the Technical Consultation on Global Citizenship Education. Paris, UNESCO.

UNESCO. 2013. *Intercultural Competencies. Conceptual and operational framework*. Paris, UNESCO.

UNESCO. 2014. *Global Citizenship Education. Preparing Learners for the Challenges of the 21st Century*. Paris, UNESCO.

UNESCO. 2014. *Teaching Respect for All*. Paris, UNESCO.

Warwick, P. 2008. Talking through global issues: A dialogue based approach to CE and its potential contribution to community cohesion. citizED. <http://www.citized.info/pdf/commarticles/Paul%20Warick%20from%20Cathie%20April%2008.pdf> (luettu 20.4.2015.)

Westheimer, J. and Kahne, J. 2004. What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, Vol. 41, No. 2, pp. 237-269.

Wintersteiner, W. 2013. Global Citizenship Education. Grobbauer, H. (ed), *Global Learning in Austria. Potential and Perspective*. Aktion & Reflexion, Vol 10, pp.18-29.

## Liite 3: Luettelo kenttätestausvaiheeseen osallistujista

Maakoordinaattori	Arvioija
Kanada	<ul style="list-style-type: none"> <li>Marie-Christine Lecompte, National Coordinator, ASPnet</li> <li>Chad Bartsch, Teacher, Queen Elizabeth High School</li> <li>Robert Mazzotta Executive Staff Officer, the Alberta Teachers' Association and Alberta Provincial Coordinator, ASPnet</li> </ul>
Libanon	<ul style="list-style-type: none"> <li>Fadi Yarak, Director-General of Education, Ministry of Education and Higher Education</li> <li>Curriculum specialist, Education planner, Ministry of Education and Higher Education</li> </ul>
Meksiko	<ul style="list-style-type: none"> <li>Olivia Flores Garza, ASPnet Coordinator</li> <li>Gina A. Decanini, Teacher, Americano Anáhuac Primary School</li> <li>Dan Lester Mota Martínez, Teacher, Americano Anáhuac Primary School</li> <li>Gloria Laura Soto Cantú, Coordinator, Americano Anáhuac Primary School</li> <li>Andrés Bolaños, Academic Director, FORMUS Secondary School</li> <li>Susana Jara, Teacher, FORMUS Secondary School</li> <li>Mónica Rodríguez, Teacher, FORMUS Secondary School</li> <li>Dennis Jael Flores Toletino Teacher, High School no. 7, Universidad Autónoma de Nuevo León</li> <li>María de Lourdes Aguirre Martínez, Coordinator, High School no. 7, Universidad Autónoma de Nuevo León</li> </ul>
Korean tasavalta	<ul style="list-style-type: none"> <li>Jeongmin Eom Chief, Research and Development Team, APCEIU</li> <li>Hyo-Jeong Kim, Assistant Programme Specialist</li> <li>Seulgi Kim, Assistant Programme Specialist</li> <li>Jihong Lee, Assistant Programme Specialist</li> <li>Experts in Curriculum Development: Soon-Yong Pak, Daehoon Jho, Young-gi Ham, Dawon Kim, Yeolkwan Sung, Geunho Lee</li> <li>Teachers with Extensive Experiences in Curriculum/Textbook Development: Sang-hee Han, Heungsoon Lee, Sangyong Park, Seong-ho Bae, Byung-seop Choi</li> <li>Lead Teachers on Global Citizenship Education, Appointed by the Ministry of Education: Sun-Young Han, Hye-kyung Son, Won-hyang Lee, Jae-waha Choi, Sang-Joo Hwang, Yang-mo Kim, Hee-jeong Kim, Mi-na Song, Dong-hyuk Kim, Mi-hee Lee, Seong-mi Bae, Eun-young Kim, Seong-joon Jo, Taehoon Kim, Hyo-kyung Hwang, Ji-a Yoon, Ae-kyung Jeong, Yo-han Lee, Mi-ja Jeon, Seon-ryeong Lee, Young-a Im, Min-kyung Kim, Sang-soon Jang, Yeon-jeong Lee, Young-bae Ji, Seong-mi Hong, Kyung-ran Ko, Kwang-hee Moon, Geum-hong Park, Jeong-lee Kang, Yoon-suk Hwang, Kyu-dae Lee, Kyung-suk Lee, Byung-nam kwak, Mi-soon Chu</li> </ul>
Uganda	<ul style="list-style-type: none"> <li>Rosie Agoi, ASPnet National Coordination and Assistant Secretary General, Uganda National Commission for UNESCO</li> <li>Dhabangi Charles, Teacher and ASPnet Coordinator, Kamuli Boys Primary School</li> <li>Otwao Richard, Teacher and ASPnet Coordinator, Mt St Mary's College, Namagunga</li> <li>Dhabangi Charles, Teacher and ASPnet Coordinator, Kamuli Boys Primary School</li> <li>Otwao Richard, Teacher and ASPnet Coordinator, Mt St Mary's College, Namagunga</li> </ul>

Verkkajulkaisu  
ISBN 978-952-13-6778-6  
ISSN 1798-8969

Maailmankansalaisuuteen kasvattamisen tavoitteena on saada aikaan muutoksia sekä kerryttää tietoja ja taitoja ja herättää arvoja ja asenteita, joiden avulla oppijat voivat olla mukana rakentamassa osallistavampaa, oikeudenmukaisempaa ja rauhallisempaa maailmaa. Tämä julkaisu, Kasvatus maailmankansalaisuuteen: Aiheet ja oppimistavoitteet, on Unescon ensimmäinen maailmankansalaisuuteen kasvattamista käsittelevä pedagoginen ohje. Siinä esitetään ehdotuksia, joiden pohjalta maailmankansalaisuuteen kasvattamiseen liittyvät käsitteet voidaan muuttaa käytännöllisiksi ja ikätasoisiksi aiheiksi ja oppimistavoitteiksi tavalla, joka mahdollistaa niiden mukauttamisen paikallisiin olosuhteisiin. Se on tarkoitettu resurssiksi opettajille, opetussuunnitelmien kehittäjille, kouluttajille ja päättäjille, mutta siitä on hyötyä myös muille koulutuksen sidosryhmille, jotka työskentelevät epäviralliseen oppimiseen ja arkioppimiseen liittyvissä ympäristöissä.